

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Manisa Yöresi Türk Tarih ve Kültürünü
Araştırma ve Uygulama Merkezi**

**İKİNCİ ULUSLARARASI
MEVLÂNÂ, MESNEVÎ VE
MEVLEVÎHÂNELER
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ**

**18-20 Aralık 2002
Manisa Mevlevîhânesi**

Yayına Hazırlayan:
Yrd.Doç.Dr.Ünal ŞENEL

MANİSA - 2010

KÜTAHYA ERGUNİYYE MEVLEVÎHÂNESİ

Abdurrahman DOĞAN

Mesnevîden:

*Ruhun meyli yüceliklere ise, yücelir durursun. Varacağı yer orasıdır.
Başını yere eğdin mi battın gitti. Hak, ben batanları sevmem dedi.
Peygamberlerin tacirleri kar ettiler. Renk ve koku tacirleriyse ziyan.
Biz sana Kevseri verdik âyetini okumadın mı. Okuduysan neden böyle
kupkuru ve susuz kaldın öyleyse. Kimi Kevserden benzi kızarmış görürsen onunla
düş kalk. Onun huyuyla huyulan. Çünkü o Muhammed (s.t.a.v.) huyuyla
huylanmıştı. Böyle yap da; "Tanrı için severler" den sayıl. Çünkü Ahmed'in
ağacında biten elma ondandır.*

Kütahya, Mevlevîliği özellikle Sultan Veled zamanında tanımaya başlamıştır. Konya ve Kütahya'nın birbirlerine komşu olması ve çeşitli akrabalıkların kurulmasıyla bu etkileşim artarak gelişme göstermiştir. Mevlânâ'nın ortaya koyduğu tasavvufî telakkinin eğitim ve öğretiminin verildiği müessese olan Mevlevîhane kurularak varlığını bugüne kadar getirmiştir. Mevlevîhânenin kendisine has özelliklerini yaklaşık 500 yıldır korumakta olduğu âşikârdır. Mustafa Sakıp Dede'nin; "Zâviye-i Erguniyye'deki mütevâzî bir köşe, benim için dünyanın her bir köşesinden daha sevimidir" ve Murad Sabri Ergün Çelebi'nin "burası öyle bir yer ki maalesef insanlar burasının ve burada metfun zevatın kadir u kıymetini bilmiyorlar," dediği bu mekânda insanlara ehil lisanlardan aşk-ı ilahî, vecd, muhabbet, Allah'a vuslat gibi konular öğretilmiştir. Mevlevîhâne bugün dahi en az iki yüz yıllık dekoru dahil yapısını korumaktadır.

Kütahya'nın Tarihi:

Kütahya'nın tarihi MÖ. VI. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bizanslılar zamanında piskoposluk merkezi de olan Kütahya'ya Türkler, Malazgirt Zaferini takip eden yıllarda gelmişlerdir. 485 (1092) yılında Porsuk Bey buraları Selçuklu Hükümdarı adına fethetmiştir. Şehir, 578 (1182) yılında tamâmen Türk hâkimiyetine geçmiştir.

702 (1302) ile 832 (1428) yılları arasında Kütahya Germiyanogulları'nın beylik merkezi olmuştur. Bu dönemde beylik iki defa Osmanogulları'nın eline geçmiştir. Germiyanoglu Süleyman Şah, beyliğinin Osmanogullarıyla Karamanogulları arasındaki güç çatışmasının arasında kaldığını görmesi üzerine, tercihini Osmanogulları lehine kullanmıştır. Kızı Devlet Hatun'u Yıldırım Bayezîd'e vererek Osmanogullarıyla akrabalık kurmuştur. Böylece Kütahya dahil Germiyanoglu topraklarının büyük bir bölümü Osmanogulları'nın egemenliği altına girmiştir.

Süleyman Şah'ın vefât etmesi ve Yıldırım'ın Timur'a esir düşmesiyle, Beyliğin topraklarını Yakup Çelebi 805 (1402) tarihinde tekrar geri almıştır. Bu durum, Yakup Çelebi'nin ihtiyarlaması, Anadolu birliğinin tekrar sağlanması ve Osmanlıların güçlenmesine kadar devam etmiştir.¹ Yakup Çelebi, 832 (1428)'de Edirne'ye giderek Beyliğini II. Murad'a teslim etmiştir. Bir beylik merkezi olan Kütahya, bu tarihten sonra, önce eyâlet 855(1451)'de de Anadolu Eyalet Merkezi olmuştur.² Merkezi Kütahya olan bu eyâlet, Kastamonu, Çankırı, Bolu, Ankara, Afyon ve Bursa gibi sancaklardan oluşmuştur. Kütahya'nın bu durumu 1248 (1832)'e kadar devam etmiştir.

Kütahya'da Tasavvufî Kültür:

Önemli Osmanlı eyâletlerinin tamamında olduğu gibi, Kütahya ve havalisinde de uzun yıllar canlı bir tasavvufî hayat yaşanmıştır. Kütahya'nın bir beylik ve eyâlet merkezi olması, coğrafi konum olarak ticaret yolları üzerinde kurulması ve uzun yıllar Bizans'a komşu olan uç beyliklerden biri olması; tekke ve zâviyelerin zamanla kurulup hem sayılarının hem de hizmet alanlarının artmasına neden olmuştur.

Kütahya'da Kanunî döneminde tekke sayısı 30'dan fazladır.³ Bu sayı 1320(1902)'lerde 37 olarak tespit edilmiştir.⁴ Evliya Çelebi, "Kütahya 36 mihrabtır. On biri cumadır ma-adası zaviyelerdir"⁵, bilgisini verdikten sonra şehir içinde bulunan zaviyelerin birer mescit olarak da kullanıldığını belirtmiştir.

Kütahya merkezinde ismi tespit edilebilen önemli tekke ve kurucu şeyhleri şunlardır:

Mevlevîhâne: Celâleddin Ergun Çelebi (Öl. XV. yüzyılın ilk yarısı); Gazi Ali Baba Hangâhı. Rufâî. Hasan Baba (Öl.1258/1842); Şeyh Arap Dede Tekkesi. Rufâî. Ahmed Zimci (Öl.?); Balıklı Tekkesi. Halvetî. Muslihiddin Efendi (Öl.1072/1661); Mesudiye. Halvetî. Şeyh Sâlih Efendi (Öl.1295/1878) Balaban Paşa Tekkesi.Halvetî. Cafer Efendi. (Nalınlı) (Öl.?); Gümüş Eşik Tekkesi. Halvetî. Şeyh Halit Efendi (Öl.?); Karadonlu Can Baba Tekkesi. Bektaşî. Can Baba. (Öl.?); Seyit Nûrettin Zâviyesi (Paşam Sultan) (Öl.?); Pir Ahmet Efendi Zâviyesi. Pir Ahmed Efendi (Öl.974/1566)⁶

Mevlevîliğin Kütahya'daki inkişâfı:

Kütahya, Mevlânâ henüz hayatta iken O'nun fikriyatı ile tanışmıştır denilebilir. Halkının Mevlânâ gibi bir şahsın cezbisine kapılmamış olması

¹ Bk. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi. Ank. 1949 c. II s. 571. Sevim, Ali. Yücel Yaşar. Türkiye Tarihi Ank. 1990 s. 227. Germiyanogulları tarihi için bk. Yıldız, Hakkı Dursun, Kütahya s. 38-44

² Kütahya'ya bağlı olan sancakların tamamı için bk. Uzunçarşılı, Kütahya Şehri, s.89. Kütahya'nın eyâlet merkezi olması için bk. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi. c. II s. 571

³ Bk. Barkan, Ömer Lütfi Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler. I. İstîlâ Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri. Vakıflar Dergisi. s. II İst. 1974 s. 308-317

⁴ Bk. Kara, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler. Bursa 1990 c. I s. 78

⁵ Uzunçarşılı, Kütahya Şehri s.124

⁶ Kütahya'da Tekkelerde şeyhlik yapan kişiler için bk. Güner, Hamza Kütahya Camileri İst. 1964 s.80

Alişiroğlu Yakup Beyle H. 720/1320'de görüşmüştür. İlk görüşmelerinde Germiyan Beyi gayet ilgisiz kalmıştır. Alişiroğlu Yakup Bey bu ilk görüşmeyi müteakip kasırgaya tutulur. Başına gelen bu musıbetin Ulu Arif Çelebi'ye yapmış olduğu saygısızlıktan kaynaklandığını anlaması üzerine özür dilemiştir. Alişiroğlu Yakup Bey, Ulu Arif Çelebi'nin Kütahya'ya gelmesi üzerine kızıyla beraber mürid olmuştur.⁹

Ulu Arif Çelebi zamanında Kütahya'da bir Mevlevi zaviyesi açılmıştır. Bu Mevlevi zaviyesinin aşağıda teferruatlı bir şekilde anlatılacak olan 635/1237-641/1243 tarihleri arasında mescit olarak yapıldığı düşünülen Hazer-i Dinar Mescidi olması ihtimâli vardır.¹⁰ Ayrıca bir bölümü Kütahya topraklarını da içine alan H.795 tarihli bir vakfiye de vardır. Germiyan Beyi Alişir, Ulu Arif Çelebi'ye merkez Konya Derghi adına büyük ve mühim bir vakıf da oluşturmuştur.

Gölpınarlı; Divne Mehmet Çelebi ile Celâlettin Ergun Çelebilerin; Hüsâmettin Çelebi, Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi'den sonra Konya'daki çelebiler dahil Mevleviliğin intişrındaki fonksiyonlarının önemli olduğunu belirtir. Vefat tarihi kesin olarak bilinemeyen ancak Sultan Veled'in torunu olan Ergun Çelebi zamanında da Kütahya'da Mevlevilik yayılmaya ve kkleşmeye devam etmiştir. Sultan Veled'n kızı, Süleyman şah'ın eşi Mutahhere Hatun'un, Burhnnettin İlyas Paşa, Hızır Paşa ve Devlet Hatun¹¹ isminde  çocuğu vardır. İlyas Paşa'nın iki çocuğundan biri olan Celâlettin Ergun Çelebi'nin de Kütahya'daki Mevleviliğin inkişfında büyük bir rolü vardır.

Mevlevilik Kütahya'da Celalettin Ergun Çelebi ile zirvede temsil edilmiştir. Özellikle çelebilerin gayret ve hizmetleriyle de günümüze kadar gelmiştir. Celâlettin Ergun Çelebi Kütahya Mevlevileri arasında saygın bir yere sahiptir. Hatta derghin adı günümüze kadar, **Kütahya Erguniyye Mevlevihânesi** olarak zikredilmiştir. Ergun Çelebi'nin türbesi ziyaretgh olup, Kütahya halkı arasında çok müstesna bir yeri vardır. Kütahya halkı bugün dahi bu büyük Türk sfisine gereken saygıyı göstermektedir.

Kütahya'dan Konya'ya Hediye Edilen Mermer Havuz:

Sayıları üç tane olan bu havuzların en büyüğü Konya'ya hediye edilmiştir. Bunlardan biri II. Yakup Bey'in imretinde, biri de Kütahya Mevlânâ dergâhında olduğu söylenmektedir. İmretteki havuzun bir benzeri 1979/80 yıllarında İşhak Fakih Camii yakınlarından çıkarılarak Zeryen Kahvesi'ne getirilmiş ve dağıtılmıştır. Konya'ya hediye edilen havuzun özelliklerini Feridun Nâfiz Uzluk şöyle değerlendirmiştir:

⁹ Gölpınarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik, s. 74

¹⁰ Gölpınarlı, age, s. 93

¹¹ Devlet Hatun ile annesi Mutahhere Hatun'un vefat tarihi eldeki mevcut bilgilere göre karşılaştırıldığında çeşitli tenakuzlar ortaya çıkmaktadır. Mutahhere Hatun H. 722'de vefat etmiştir. Devlet Hatun da Yıldırım Bayezid ile 783 de evlenmiştir. Evlendiğinde 20-25 yaşında olduğu düşünülürse ortaya halledilemeyen bir durum çıkmaktadır. Devlet Hatun'un, annesi Mutahhere Hatun'un vefatından 30 yıl sonra dünyaya geldiği anlaşılır ki, bu muhaldir. Buna göre Devlet Hatun'un Süleyman şah'ın başka bir evliliğinden dünyaya geldiği düşünülebilir. Devlet Hatun'un Süleyman şah'ın, Umur Beyin kızı ile olan evliliğinden dünyaya gelen Yakup Bey ile ana baba bir kardeş olduğu söylenbilir.

“Bendeki Eflâkî Menâkıbı yazmasının kenarında ismini açıklamayan biri şöyle yazmış: Hazret-i Hünkâr-ı Ekber’in saâdetli dergâhında hala şadırvan-ı şerifin iki kadehi olup birbiri içinde her biri 18 terekli büyük, biri dahi anın içinde küçük. Ol havz-ı şerif 18 terekli olan büyük havuz olduğu yine türbe-i şerifte olan şerif bir zattan işittim. Onun benzeri, lakin ondan küçük olarak birisi dahi Kütahya’da eski Germiyân Sarayı olan Mevlevî Dergâhında var imiş. Yine o zâttan işittim. Hakikatini ancak Allah bilir diye yazmıştır.”¹²

Bu havuz beyaz mermerden gayet muntazam bir tarzda yapılmıştır. Onu Veled Hazretlerine Kütahya’dan göndermişlerdi. Bu havuz için şu bilgilere de rastlamak mümkündür:

Mevlânâ’nın dergâhına Kütahya’dan beyaz bir mermer havuz hediye edilmiştir. Ulu Arif Çelebi seferdeyken Karaman Oğulları mensuplarından Celal Kûçek adlı birisi onu Karaman’a (Lârende) götürerek sarayına koymuştur. Arif Çelebi gelip havuzu görmeyince canı sıkılmış, Karaman Beyi Emir Bedreddin İbrahim Bey’e (Ö. 757/1356) bir mektup göndererek bu konudaki teessürlerini dile getirmiştir. İbrahim Bey mektubu okuyunca Celal Kûçek’i vazifesinden azletti. Havuzu bir kağıya yükletip armağanlarla yolladı ve özür diledi. Arif Çelebi havuzun geldiğini duyunca türbe güyendeleriyle karşıladı. Ferecesini çıkarıp havuzun üstüne attı. Götürüp yerine koydu. Ve “bakışımıza mazhar olmayan ve sözümüzü anlamayan bir taşı bile bu kadar benimser ve buraya mensuptur diye ayrılığına tahammül edemez, onu tekrar yerine getirirsek, canla gönülle bizi sevenleri bırakır mıyız” deyip Mevlânâ’nın şu rubâisini okumuştur:

“Ey keremde, yücelikte, nur saçmada, güneşin, ayın, yıldızların kul olduğu sevgili. Garip, kapından başka bir kapıya yol bulmasın. Ancak sana gelsin diye bütün kapılar kapanmıştır. Ancak senin kapın açıktır.”¹³

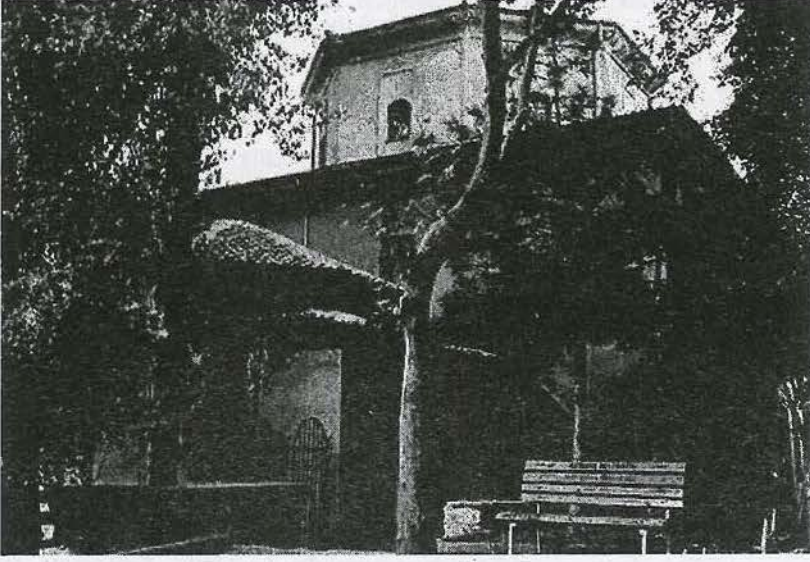
Ulu Arif Çelebi zamanında Kütahya’dan hediye dilen mermer havuzun üzerine Yavuz Sultan Selim tarafından bir şadırvan yaptırılmıştır. Bu havuz, **havz-ı cinân**, cennetler havuzu diye anıla gelmiştir. Gölpınarlı şu bilgiyi de vermiştir. Bu şadırvanın sayvanı eski müdürlerinden Mehmet Yusuf Akyurt zamanında yıktırılmıştır. Üstü açık kalan havuz bakımsız bırakılmıştır. Şadırvanın tarihine üç beyitle bir tarih de düşülmüştür.

Kütahya Mevlevîhânesi:

Kütahya Mevlevîhânesi Konya ve Afyon’dan sonra erken dönem mevlevîhâneleri içinde yer alır. Mevlevî dergâhı olarak kullanılan 76 zâviye ve 14 âsitânedен birisi olarak bilinmektedir. Mevlevîhâne dört bölümden oluşmaktadır. Birisi Hazer-i Dinar Mescidi olarak bilinen, Celâlettin Ergun Çelebi’den itibaren de türbe olarak kullanılan bölüm. Biri ise, türbeye sonradan ilâve edildiği anlaşılan *semâhane* kısmıdır. Diğer iki bölüm ise bugün vakıflar tarafından aş evi ve bir zamanlar da dede evleri olarak kullanılan bölüm ve türbenin güneyindeki haziredir.

¹² Uzluk, F. Nâfiz, Germiyanoglu Yakup Beyin Vakfiyesi, Vakıflar Dergisi, VIII s. 76

¹³ Gölpınarlı, age, s. 75

1- Türbe ve Semâhane

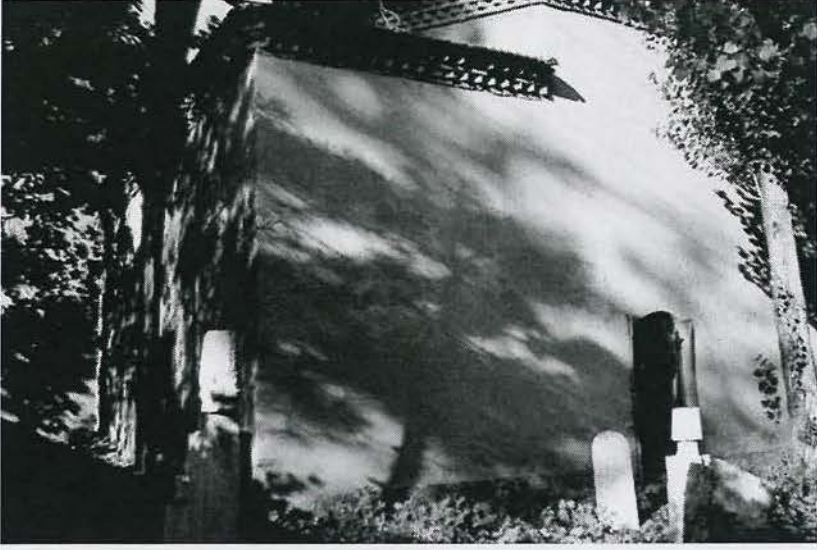
a- Hazer-i Dinar Mescidi:

Hazer-i Dinar'ın H. 617/1220-635/1237 tarihleri arasında Selçuklu hükümdarı olan Sultan Alaaddin Keykubat zamanında, H. 634/1236-644/1246 tarihleri arasında Kütahya'da hizmet ettiği kitabelerle sâbittir. Kütahya Mevlevîhânesi postnişin vekili Hasan Ulvî Dede bu konuda şu bilgileri vermektedir.

Kütahya Mevlevîhânesi'nin bânisi kasabanın Bizans hükümetinden zaman-ı fethi ki, 700/1300 târihine yakın, Sultan Veled Kuddise Sirruhu's-samed Efendimiz Hazretlerinin bendegânından ve müntesibinden ve ümerâ-yı Selçukîden İmâdüddin Hazer-i Dinâr Hazretleri Müşârun İleyh Sultan Veled Hazretleri'nin emirleri üzerine şehri mezkûrun zabt u fethine kumandan tayin ve inâyet-i hakk u istimdâd-ı kutsiyeleriyle az biraz zamanda feth. Ve şimdi Ergun Çelebi Hazretleri'nin hatırnâk buldukları makam sâir mevâkia binâ ettirmeğe. Bu suretle dergâhımızın bânisi Hazer Dinâr Hazretleri olduğu ve Hazret-i Ergun Çelebi Kuddise Sirruhu Hazretleri Konya'da seccâdenişin irşâd olan Emir Alim Çelebi Kuddise Sirruhu ile çokça musâhabet iderek ruhaniyeti cenab-ı destegirle Kütahya'ya gidüb irşâd ve ihyâ buyurması emir. Ve bu işaret-i manevîye tebian Kütahya'ya teşrif ve Hazer-i Dinar Hazretleri'nin terbiye ve irşâd olunub ve Emir Vâcîd Çelebi Kuddise Sirruhu Hazretlerinin evkâfindan bulunan makam-ı mübârekde ve 730/1330 tarihlerinde dergâh-ı küşâd ve icrâ-i âyin-i mevlanâ buyurup hîn-i irtihâllerinde mahdûm-ı ekremleri Burhaneddin İlyas Çelebi'den sonra. ...¹⁴

Bu ifâdelere göre Mevlânâ dergâhı Kütahya'da Ergun Çelebi'nin türbesi olan Hazer-i Dinâr mescidi olarak da bilinen yapıdır. Hazer-i Dinar Sultan Veled Hazretlerinin muhibbân hatta dervişânındandır. H. 730/1330 tarihinde Ergun Çelebi bu binada Mevlevî geleneklerini icrâ etmeye başlamıştır. Hazer-i Dinar ile

¹⁴ Hasan Ulvî Dede'nin H.1327 tarihinde Konya'ya göndermiş olduğu bilgiler arasında bu kayıt vardır. KMMA.

2- Hazer-i Dinar Mescidinin dışarıdan görünümü

Mevleviler arasında böyle bir bağlantı zikredilmiştir. Hazer-i Dinar'ın H. 634/1236 tarihli Balıklı Camii kitabesinde de adı geçmektedir. Buna istinaden O'nun bu yıllarda Kütahya'da bulunduğu anlaşılmaktadır. Eldeki bilgilere göre Hazer-i Dinar Kütahya'da dört adet mescit yaptırmıştır. Bunlar Balıklı H. 634/1236, Sadettin, Hıdırlık, H. 641/1243-1244 ve Hazer-i Dinar mescididir. Hazer-i Dinar hariç diğerlerinin kitabeleri H. 634/1236 ile H. 641/ 1243 tarihleri arasındadır. Buna göre Kütahya Erguniyye Mevlevihânesi'nin ilk yapılarından olan Hazer-i Dinar Mescidi'nin de yapılış târihinin bu tarihlere yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgilere göre Hazer-i Dinar ile Sultan Veled arasında şeyh-mürid ilişkisi varsa, Mevlevîliğin Kütahya'da Sultan Veled döneminde yayılmaya başladığı düşüncesi doğrulanmış olur. Ayrıca bu tarihlere göre Hazer-i Dinar'ın uzun yıllar Kütahya'da hizmette bulunduğu anlaşılır.

Bina Kütahya'nın ilk islâmî yapılarındanır. Özellikleri itibariyle de XIII. yüzyıla uymaktadır. Türbe olarak kullanılan Hazer-i Dinar Mescidi, Kapanaltı denilen yerde Ulu Cami'nin doğusunda, Eydemir Hamamı yanındadır. Mevlevî dergâhının batısı ve bitişiğinde bulunan ve şimdi Mevlevî şeyhlerinin gömülü bulunduğu yapıdır.

Kare olarak yapılmıştır. Mescitte birisi güney, avludaki hazireye bakan yerde, diğeri de kuzeyde olmak üzere iki penceresi vardır. Kalın duvarlar üzerine kubbe ile örtülüdür. Dışarıdan hem çatı hizasını hem de kubbe kasnağını tuğla saçak dolandır. Çatı ve kubbenin üzerindeki piramit külâhı kiremit örtülüdür. Kuzey-güney yönünde hafif dikdörtgen olan zemin planı örtüde iki yandan kalın kemerlerle kareye indirilerek basit tromplarla kubbe oturtulmuştur.

3- Semahane içinden türbe kapısı

Doğu yönünden kubbe genişliğince açılan sivri bir kemerle semâhâne mescidine açılmaktadır. Trompların basit biçimi, kirpi saçak gibi ayrıntılar yapının XIII. yüzyıla ait olduğunu kuvvetlendirmektedir. Kuzey-güney yönünde hafif de olsa

4- Türbenin semâhaneden görünüşü

dikdörtgen bir plana sahip olması, girişin belki de bugün kemerle açılan doğu tarafında bulunma ihtimâli, mihrap nişinin bulunmaması, yönünün de kiblede hayli

kaymış bulunması gibi çözülmemiş tarafları vardır. Mescitte mihrap izine rastlanılmamaktadır. Bina yapılırken de kibleye uygun olarak düşünülmemiştir.¹⁵

Esas semahâneye açılmış olan kubbenin dört kemerinden birisinin içi tamâmen boştur. Ve semahaneye açılan kapı olarak kullanılmaktadır. İlk önceleri küçük bir kapısı varken daha sonra, kemerin içi tamamen boşaltılarak kapı büyütülmüş olabilir.

O döneme âit bütün binalar zaman içinde defalarca elden geçirilmiştir. Kapan Deresi kıyısında olan türbe binasının da kısa aralıklarla selden tahrip olduğu düşünülebilir. Aynı güzergâhtaki Balıklı Tekkesi'nin zemini yakın bir zamanda vuku bulan sel âfetinde 30 santimetreye yakın çamur dolmuştur. Derenin her taşması sonucu mescidinde tahrip olma ihtimali yüksektir. Bu türlü tahribi müteakip her elden geçirilişte yapı ilk özelliklerini kaybederek tamamen basit bir türbe görünümü almıştır denilebilir.

Ergun Çelebi'nin yanı sıra, Mustafa Sakıp Dede, Fatma Hanım, Kâmile Hanım gibi zevatın da kabirleri buradadır. Murad Sabri Ergun burada yatan zevâtın sayılarını 14 olarak tespit etmiştir. Bir başka belgede de aynı bilgiler mevcuttur.

Ergun Çelebi ortada olmak kaydıyla, Kütahya Erguniyye türbesinde metfun olan zatlar şunlardır:

- 1- Cenâb-u Çelebi Celalettin Ergun 700/1031-775/1373 (Bu belgede Ergun Çelebinin vefatı 875/1470 olarak verilmiştir).
- 2- Cenâb-u Çelebi Burhâneddin İlyas. Semt-i kadem-i kudsiyye-i Ergun Çelebi. 798/1396
- 3- Cenâb-u Çelebi Zeyneddin bin Burhâneddin
- 4- Kâmile Hanım. Zeyneddin Çelebi'nin sağ tarafında
- 5- Hacı Fatma Hanım 1122/1710 Kâmile Hanım'ın semt-i re'sinde, Hazret-i Ergun'un sağ cihetinde metfundur.
- 6- Sakıp Mustafa Dede. 1148/1735. Hazret-i Ergun'un baş tarafında sağ yanında
- 7- Mehmet Çelebi. Kâmile Hanım'ın oğlu
- 8- Ebu Bekir Çelebi. Kâmile Hanım'ın oğlu
- 9- Havva Hanım bint-i Hüseyin Çelebi bin Kâmile Hanım 1123/1711. Mehmet Muhlis semt-i kademinde
- 10- Şeyh Mehmet Muhlis Hazret-i Ergun'un sağ cihetinde 1124/1712
- 11- Şeyh Ali Şakir Çelebi. 1122/1710
- 12- Fatma Hanım sâniye 1123/1711
- 13- Halime-i Meliha Hanım 1112/1700
- 14- Şeyh İsmail Hakkı Çelebi 1307/1889

b- Semahâne ve Mescit Bölümü:

Câmi olarak kullanılan bölümün Hazer-i Dinar Mescidi'ne bitişik olarak ne zaman yapıldığı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak Ergun Çelebi'nin vefatını müteakip Hazer-i Dinar Mescidine gömülmesiyle buraya ilave edilerek yapılmıştır.

¹⁵ Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan. KÜTAHYA S. 223

Ergun Çelebi'nin vefatını müteakip Mevlevî Dergâhı faaliyetlerini başka bir yerde devam ettirmiş olsa bile burası hiç bir zaman önemini yitirmemiştir.

5- Tamir kitabesi

Tarihi kesin, iki tamir kitabesinden birisi H. 1227/1812 diğeri ise H. 1257/1841'dir. Buna göre yapının tarihi eskidir. Kütahya'da 48 yıl şeyhlik yapan ve vefatı H. 1148/1735 olan Mustafa Sakıp Dede'nin görevini burada yaptığı kesindir. Hatta Mustafa Sakıp Dede Kütahya'ya ilk geldiği zaman Fatma Hanım O'nu burada karşılamıştır. Ahmet Halis Dede'nin Mustafa Sakıp Dede'den önce burada tasavvufi faaliyetlerin varlığını ima eden ifadeleri vardır.

6- Padişah Tuğrası ve tamir kitabesi

Buna göre Ergun Çelebi'nin vefatını müteakip veya O'nun yaşadığı yıllarda buraya binanın ilâve edildiği düşünülebilir. Yukarıda da belirtildiği gibi yapı hakkında

câminin batı duvarında iki tane tâmir kitâbesi ve Sultan II. Mahmut'un tuğrası bulunmaktadır. Mermer üzerine talik ile yazılı bu kitâbeler şöyledir:

Kutb-ı âlem gavs-ı efhâm padişâh-ı muhterem
Şâh-ı mansûru'l-âlem şevketlü Han Abdulmecit

Câlis-i evreng-i şevket ol şâh-ı mâlik-i rikâb
Cûd-u lütfiyle eder şâhân-ı âfâk-ı âbid

Ol şehinşâh-ı selimü'l-kalb adi'l-meşrebin
Çekdi nev-tedbir adlî zulme bir ser-sedîd

Kıldı tanzîmât ile ma'mûr mülk ü millet
Buldu dünya intizam hali bir vefk-ü ümîd

Âlemi kıldıkda îmar ol şehinşâh-ı güzîn
Hak Teâlâ ömrünü ikbâlini kılsın medîd

Eyleyüb ervâh-ı ehlullaha kamed-i ihtirâm
Bir sürü dergâhların tecdîd kıldı bir mezîd

İşte ez cümle Kütahya Mevlevî Dergâhı'nın
Tarih-i dürr-i semende letâfet gün gibi oldu bedîd

Şâd olur rûh-ı Cenâb-ı Mevlevî ol şâhdan
Böyle bir dür ki kılındı ahd-i lütfunda cedîd

Buldu Kütahya zehî bu dergâh-ı zîb ile tâm
Mısra-i zibâsı oldu tâ tarih-i müfid-i ümîd

Resm-i diğerde dedim tarih-i bâlâsın Azîz
Kıldı pâk îcâd bu dergâhı Han Abdulmecîd 1257- 1841/42

Furuğ-ı şems-i himmet Mevlevî Hâlet Efendi kim
Tecelli-i bahş-ı tamir oldu bu dergâh-ı pür nûra

Olub bu bâbdan girdikde *mûtû* sırrına mazhar
Nazar kıl haşır u neşre tut kulağın nağme-i sûrâ

Dem-âdem dinle gel yâhu kudüm ü mıtrıp ü nâyı
Semâ et dinle Tevhîd-i ilâhi, belde tennûre

Makâm-ı evcden aynî okurlar kudsiyâ tarih
Hele Mevlevî dergâhı döndü beyt-i mamûra.

Ketebehu el-Fakîr Mehmet Sadullah Gufire lehû 1227/ 1812

Bu tâmir kitabeleri, Kütahya Erguniyye Mevlevihanesi'nin manevi özelliklerini de dile getirmektedir. Buna göre, dergâh nurun tecelligâhıdır. Buraya giren herkes "ölmeden önce ölü" sırrını tefekkür ederek girmelidir. Burası nefislerin alaşağı edildiği, ruhların gül bahçesine yaklaştırıldığı mekândır. Ney sesi gibi hoş sedalar, kişiye gerçek diriliği tattıracak olan surun sesine benzer. Burada haşır ve neşir beraber yaşanır. Buraya gelenler tasavvuf musikisinin en klasik eserlerini dinlerler. Bu hengâmede semâ edilir, bellerde tennûre ile Allah'ın varlığı

ve birliğini ilham eden ilahiler okunur. Bu tamir ile Mevlevihâne beyt-i mamûr olmuştur.

7- Kadınlar mahfilinin iki tarafı

Tamir kitabelerinden Mevlevihâne'nin H. 1227/1812 Halet Efendi ve H. 1257/1841 Sultan Abdülmecit zamanında mutasarrıf Mustafa Mazhar Paşa zamanında tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. Postnişin Hacı Abdulkadir Efendi de H. 1265/1849'da dergâh çeşmelerini tamir ettirmiştir. Diğer tekke ve türbelerle kapanan ve bir ara ot deposu olarak kullanılan Mevlevihâne 1959'da restore edilerek ibâdete açılmıştır.

Caminin ortasında daire şeklinde olan mekân, semânın yapıldığı meydandır. Yanında yüksek olan iki bölümde dervişler ve muhiplerin seyrettikleri mahfil, giriş kapısının üstünde daha yüksek olan müezzin mahfeli ise nutrif mahfeli olarak kullanılmıştır. Daha üstteki çepeçevre kısım ise kadınların semâyı seyretmesi için özel olarak ayrılan yerdir. Dışarıdan buraya ayrıca merdiven de vardır.

Semâ meydanını çevreleyen kemerlerin direkleri üzerinde Mevlevî sikkeleri ve **Ya Hazret-i Mevlânâ** ve beyitler sekiz defa tekrarlanarak yazılmıştır. İlk üçü Osmanlıca diğerleri Farsça olan beyitlerin tercümesi şöyledir:

Mehmed Celâleddin Rûmi Kuddise sirruhü
Yâ Hazret-i Mevlânâ

Ey kâşif-i esrâr-ı Hüdâ Mevlânâ
Sultân-ı bekâ şâh-ı fenâ Mevlânâ

Işk etmede hazretine böyle hitâb
Mevlâ-yı gürûh-ı evliyâ Mevlânâ

Semâ nedir biliyor musun, belî -evet- sesini işitmek
kendinden kopmak ve O'na kavuşmaktır

***Semâ nedir biliyor musun, dostun halini götürüp
bilmek ve lâhut perdelerinden Allah'ın sırlarını işitmektir.***

***Semâ nedir biliyor musun, varlıktan habersiz olmak ve mutlak
fânîlik içinde beka zevkini tatmaktır.***

***Semâ nedir biliyor musun, Yakup Peygamberin ilacını ve Yusuf
(a.s.)'a kavuşmanın kokusunu gömlekten hissedip koklamaktır***

***Semâ nedir biliyor musun, meleklerin sığmadığı *lî meallah* sırrına
vasıtasız olarak ulaşmaktır.***

***Semâ nedir biliyor musun, şemsi Tebrîzi gibi gönül gözlerini
açmak ve kutsî nurları görmektir.¹⁶***

Sayıları toplam 9 olan bu beyitler sekiz defa tekrarlanmıştır. Bunlar için İbrahim Dumlu isminde bir şahıs şu yorumu da yapmıştır: “Ergun Çelebi Efendi Semahanesinde kubbe kavsinde 8 defa aynı beyitler yazılmış ve birinci cümle ile 9 olmuş. Mevlevî mukabelesindeki 18 rakamına işâret edilmiştir.”

9- İki sütun arasında Farsça beyitler

Bu beyitlerden ilk üçü hariç diğerlerinin İstanbul Yenikapı Mevlevihânesi'nde de bulunduğu bilinmektedir. Ancak Yenikapı Mevlevihânesi'ndeki bu beyitleri hâvi olan levhalar 5 Eylül 1961 akşamı çıkan yangında kaybolmuştur.

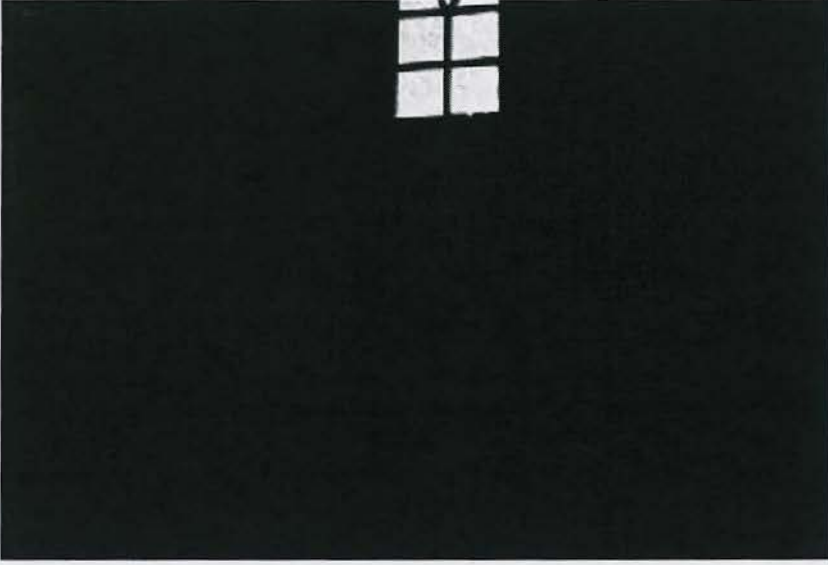
Kubbe kasnağında *ayete'l-kürsi* ve müteakip: *Lâ ikrâhe fi-ddin* âyeti ile hattın ketebesini Ahmet Mahir Tekfurdağızâde Kütahyavî H. 1254/ 1838-1839 yazılıdır. Kubbede Allah, Muhammet ve Hulefâ-yı Râşidinin isimleri, göbekte İhlas Suresi yazılıdır. Caminin giriş kapısının dış üst tarafındaki camlı yer minare yerine ezan okunmak için kullanılmıştır.

¹⁶ Bk. Yöndemli, Fuad; Mevlevilikte Semâ Eğitimi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları 1997. s. 70-71. Mevlânâ'nın sema gazelinin semâhânede bulunmayan şu üç beyiti de şöyledir:

***Semâ nedir biliyor musun, Musa Peygamberin asası gibi Firavun'un o sihirlere her dem
yutmaktır.***

***Semâ nedir biliyor musun, O'na karşı duyulan aşkın darbeleri önünde başı top yapmak ve
başsız ayaksız koşmaktır.***

***Semâ nedir biliyor musun, nefisle harp etmek yarı boğazlanmış tavuk gibi toprakta kan
içinde çırpınmaktır.***

10- Mevlevi sikkesi ve Ayete'l-kürsiden bölüm

Külliyenin diğer bir bölümü olan caminin dışında güney tarafında şimdiki park olan yerde ahşap büyük bir ev olduğu söylenmektedir. Büyük sofası olan bu evde Mevlevî büyükleri kalmıştır. Derviş hücrelerinin de bulunduğu bu ahşap bina yıkılmıştır. Vakıflar burayı yıllarca aş evi olarak kullanmıştır.

11- Kubbe göbeğindeki desenler

12- Giriş kapısındaki yazılar

Giriş kapısı üzerindeki; *Ya Hazret-i Ergun*,¹⁷ yazısı talik olup XIX. yy.'a aittir. Kudde sirruhu altında ketebehu'l-fakîru Halil Mâhir gafere lehe. Bu yazı Ulu Cami ve Lala Hüseyin Paşa Camilerinin de nakkaşı olan Hattat Halil Mahir bin Mehmet'tir. *Ya Hazret-i Mevlânâ* yazısı ise 200X200 mm. ebâdında olup çinidir. XX. yy.'a âittir. Bina 1959 yılında cami haline getirilmiştir. Cami olarak kullanılmaya başlaması yapının ayakta kalmasına sebep olmuştur. Bugün itibariyle ayakta kalan ve asli hüviyetine uygun olarak kullanılan mevlevîhânelerin başında gelmektedir. Yapı yüzyıllar içinde geliştirilen asli hüviyetindedir. **DÖNENLER** ismiyle dahi Mevlevîliği çağrıştırmaktadır.

Semâhâne İçindeki Su Kuyusu:

Suyunun halk tarafından şifalı olarak kabul edildiği, Semâhâne'nin içinde, kubbenin altına isabet eden yerde bir kuyu vardır. Semâhâne yapıldıktan sonra böyle bir kuyunun açılmış olması ihtimali zayıftır. Hazer-i Dinâr Mescidi'nin su kuyusu olma ihtimali vardır. Semâhâne yapılırken ortasında kalmış görünümü vermektedir. Eğer semahane yapıldıktan sonra buradan su kaynadı da ıslaklıktan kurtulmak için kuyu yapıldıysa onun da ayrı bir tasavvufî neşvesi olsa gerektir. Mesnevî'ye vâkıf olundukça kör kuyuların taşıdığı ve kamışlığın bittiği mekân olarak düşünülebilir. Hakk'a ait sırlar kuyuya söylendi. Orada biten kamışlar vasıtasıyla neyler yapıldı.

¹⁷ Ressam Ahmet Yakupoğlu bu yazı ile ilgili hatırasını şu şekilde nakletmektedir: Bugünkü Mevlevîhâne, merkezi yerde, kalabalık cemaati olan bir camidir. Üstelik, numunesi ender bir semahane ve devrinin üslubunu taşıyan bir mimari eserdir. Konya ve Karahisar'dan sonra ehemmiyeti üçüncü sıradadır. (Karanlık yıllarda, kapının üstünde vaz edilmiş olan ve güzel talik hatla lacivert zemin üzerine, "**Ya Hazret-i Ergun**" yazılı çini kitabeyi yıllarca badana ile kapalı olduktan sonra, müze işlerine baktığım sıralarda üstünün badanasını temizleyerek günyüzüne çıkardım.) Vakıflar baş mimarı merhum Ali Sâim Ülgen'in himmetiyle 1960'ların başında tamir edilen Kütahya Mevlevihanesi, Türk kültür tarihinin en yüce seviyesinde eserler veren Mevlevîliğin bir merkezi olarak korunmalı ve *yaşayan bir mevlevîlik müzesi* halinde ziyarete açılmalıdır.

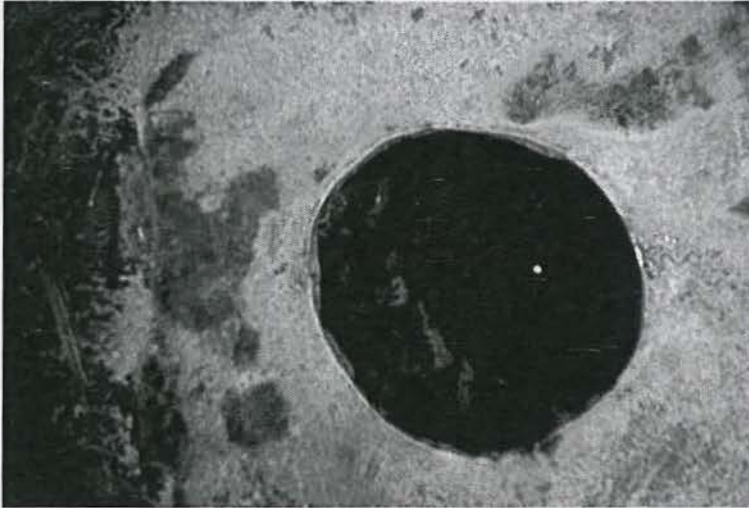
Mutrib heyetinin olduğu yere çıktı. Ney ve kuyu. Erguniyye Mevlevihânesi'nde yetişen Hak aşıkları. Burada semâ yapan her derviş Hazret-i Pir Mevlânâ Hazretlerinin anlatmış olduğu kâmiş, kuyu, sırlar ve yeşermek gibi insanı tefekküre götüren konuları canlı olarak yaşamıştır. Zira ortada o kuyulardan birisi. Dervişler... Dedeler... Pirlar... Ergun Çelebi. Mustafa Sâkıp Dede... Kabrinde nur parçası gibi yatmakta olan Ahmet Hâlis Dede.

**Dahi alâ kâr eden bir tığ kim uryân ola
Dime kim mürdedir bundan nice dermân ola.**

Tığlarından çıkarak daha üryân hale gelmiş, ömürlerini semâ ile geçirmiş dedeler. Mevlânâ torunu Ergun Çelebi, Mustafa Sakıp Dede, Şeyh Gâlib'in;

şış cihetten gelür âvâz-ı teessüf Gâlib- Nakd-i Hâlis Ahmed Dede çıktı elden, H.1191/1777 dediği Ahmet Halis Dede. Yüzlerinde nikab ile Mesnevihanlık yapan Kâmile ve Fâtıma anneler ve niceleri. Sema ile Hakk'ı tefekkür. Bu buna benzer daha nice yönlerden dolayı Mustafa Sakıp Dede der ki; Hangâhın içerisindeki oturacak bir köşe, bütün dünyanın dört bir yerindeki köşelerden bana daha üstündür.

Kütahya gibi mütevâzî bir şehrin ortasında bir elleri Hak'ta, Allah'ın bal tepsisine uzanan, diğer elleri halkta olan Mevlevî dervişlerinin yaptığı semâ... Başlarını kaldırmışlar... Mevlânâ'nın; **semâ nedir bilir misin**, şeklinde başlayan gazelisten yedi beyit. Sütun başlarında Ashab-ı Kehf Hazerâtı'nın isimleri. Böyle bir durumda kuyunun suyu taşmamışsa da, taş olan gönüller yumuşamış, Sultan Veled'in; **cennet ya altında ya da üstündedir**, dediği Kütahya'yı cennete çevirmiş Mevlevî dede ve dervişleri. Allah sevdiği bir kulun yüzünü kara mı eder, etmez. İsteyene bir haseneye 700 kat karşılık verir. Kütahya'nın âsûde semâsına bu mekândan yüzyıllar boyu sevgi nağmeleri dağılmasının sebebi meğer bu imiş. Başka beldeler büyük bir huzursuzluğa Kütahya'daki bütün ulemâ ve meşâyih ilgisiz kalmayarak, giderilmesi için ellerinden gelen her türlü gayreti göstermişlerdir. Bu

13- Su kuyusu

14- Türbde Ergun Çelebi ve Mustafa Sakıp Dede

da, özellikle huzursuzluklar yaşarken, Kütahya huzur ve güvenin yeri olmuş. Mevlevîhâne'deki tasavvuf ehli arasındaki ihtilafı değil ittifakı gösterir. Demek ki her kesimden her kişi burasının feyz kaynağı olan yapısını yitirmesinden rahatsız. Semâhâne yapıp, genişletilince su kuyusu ortada kalmıştır. Tespit edildiği günden itibaren Mevlevîhâne'ye ayrı bir neşve ve şevk vermektedir. Özellikle ziyâretçiler

15- 1987'de bir sema töreni

tarafından rağbet görmektedir. Hikmet-i ilâhî her türlü faaliyete kapalı olduğu yıllar bir müddet suyu çekilir. Ne zaman ki kapısındaki kilit açılıp, en azından mescit olarak kullanılıp, girişin üzerindeki balkonda ezan okunmaya ve ziyâret edilmeye

başlamasından itibaren suyunun tekrar çoğaldığı söylenmektedir. Kuyunun hemen yanı başında suyu hiç kesilmeyen Kapan Deresi suyu ile de karışmaması câlib-i dikkattir.

16- Semahanenin içinden bir kesit

Kuyunun suyu ne etrafı ıslatıp ibâdet edilmeyecek hâle getirmekte ne de kurumaktadır. Tasavvufî deyim olarak sahv hâli yaşamaktadır. Mevlevîhâne'de cereyân eden sırlara vâkıf, ancak söylemeye cesâret ve izni olmayan bir sessizlik içindedir. Ziyaretçiler şifa niyeti ile içmektedirler. Aslında her türlü su her türlü derde devadır. Hayat suyudur. Ancak özel yerlerdeki suların ayrı bir havası ve tadı vardır. İsmail (a.s)'ı susuzluktan kurtarmak için izn-i ilâhî ile ortaya çıkan zemzem suyu; Kâbe, Hacer-i Esved, Safâ ve Merve'nin yanı başındadır. Ayrıca her ziyâretçiye serinlik ve ferahlık dağıtmaktadır. Erguniyye Mevlevîhânesi'ndeki su da böyle bir görev üstlenmiş denilirse yeridir. Kuyudaki su, su diyârı olan Kütahya'nın Allah sevgililerine zemzem gibi kendisini sunmakta ve insanlıktan hisse kapmaya çalışırcasına kuyunun dibinde pırıl pırıl parlamaktadır. Sema et, gönül kuyunu ıslat. Sema et, gönül kuyundan sular fişkırınsın, Sema et, Allah için. Taş olan kalbin

yumuşasın. Sema et, her şey semada sen niye duruyorsun. Sema et, kuyular coşsun. Gönül kuyunun dibinde kamışlar bitsin. Erenlerden nefes al. Nefes almayı bil. Mevlânâ gibi nefes vermeyi bil. Soyu kesilmiş bir kühi şecer olma. Sema et, bak. Nefsini tanı. Gazabı, kara kini, şehveti, intikam hislerini bırak. Gönül kuşuna fırsat ver. Uçsun. Kâf'a gitsin gelsin. Zamanın İsrail'ine kulak ver de gerçek diriliği bul.

c- Haziresi:

Yukarıda da ifade edildiği üzere Hazer-i Dinar Mescidi Ergun Çelebi'nin türbesidir. Ergun Çelebi'den başka 14 kişinin daha mezarı buradadır. Türbede, XX. yüzyıl içinde vefat eden bazı zevat dahi vardır. Buraya yakın olma isteğiyle, Hazer-i Dinar Mescidinin güneyinde üstü açık olarak, Ahmet Halis Dede gibi tekkede dedelik yapmış bazı zevatın da mezarları vardır. Mezar sayısı 22'dir. Ahmet Halis Dede'nin mezarı, türbenin güneyinde bulunan pencere önündedir. Demek ki, buraya ilk gömülen zât Ahmet Halis Dede'dir. O'nu müteakip diğer zevat tarih içinde yerlerini almıştır.

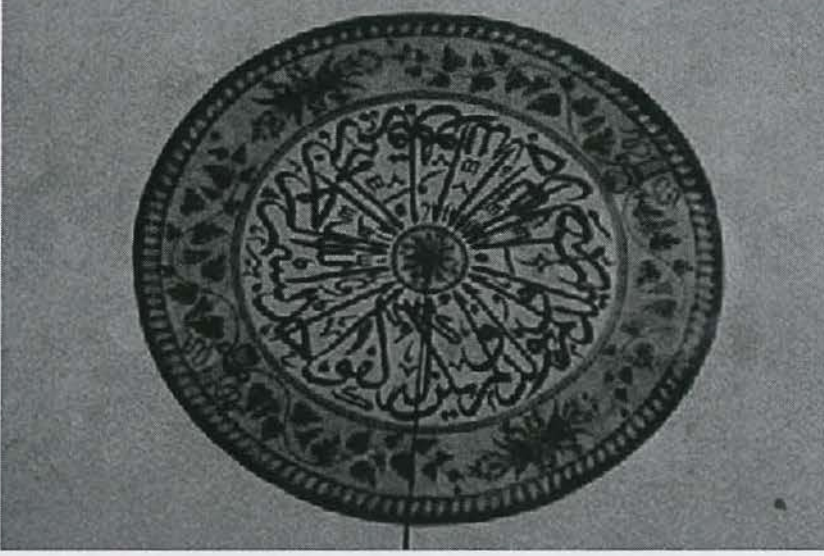
17- Hazire

İsmi tesbit edilebilenler şunlardır:

1-Ahmet Halis Dede ö.1161, 2-? 3-Sâdık El-Mevlevî, ö. 1161, 4-Konya Ulemasından Müderris. El-hac Ali Rıza Efendi. ö. 1314, 5-Mehmet Faik Efendi. ö. 1216, 6-Abdulkadir Çelebi. ö. 1272, 7-Fatma Hanım'ın mahdumu Ahmet İhsan, ö.1315, 8-Paşazade Şeyh Abdullah Efendi. ö. 1307 yada 1207, 9-Şeyh Mehmet Sâip Dede Efendi. ö. 1329, 10- ? ö.1207, 11-Taşı kırık, 12-Yazısız taş, 13-İbn Salih Sakıp Çelebi. ö. 1308, 14-Rıza Efendi. ö.?, 15-Yahya Sakıp Çelebi İbn İsmail Hakkı Çelebi, 16-?, 17- ? ö. 1216, 18-Refet Kadın Efendi. ö. 1239, 19-?, 20- Ahmet Bedevî Efendi'nin Kerimesi Fatma Hanım. Ramazan 1314, 21-Rakıp Paşanın Kerimesi Hasibe Hanım ö. 1240, 22- Hamamcı Mevlevinin Kerimesi Aişe Molla ö. 1240.

d-Dede Hücreleri ve Evleri:

Külliyenin diğer bir bölümü olan caminin dışında güney tarafında şimdiki park olan yerde ahşap büyük bir ev olduğu söylenmektedir. Büyük sofası olan bu evde Mevlevî büyükleri kalmıştır. Derviş hücrelerinin de bulunduğu bu ahşap bina yıkılmıştır. Vakıflar burayı yıllarca aş evi olarak kullanmıştır.

18- Kubbedeki İhlas Suresi

Mustafa Kalyon'un tesbit etmiş olduğu bir fotoğrafta bu evi görmek mümkündür.¹⁸ Bugün itibariyle park olarak kullanılan yerde ahşap, dar ve uzun bir ev olduğu anlaşılmaktadır. Dikdörtgen, uzun yapı, bir kaç basamakla çıkılan bir kapının iki yanında pencerelere sahip iki mekandan ibaret olduğu söylenmektedir.¹⁹ Muhtemelen bu yapının dede hücreleri ve mutfığa ayrıldığı düşünülmektedir. Son yüzyılda elden geçirilerek aş evi olarak kullanılmıştır.

Mustafa Sâkıp Dede'den itibâren başka evlerin varlığı da düşünülebilir. Hamza Güner bu konuda şu bilgiyi vermiştir: H.1229/ 1813'de Reisü'l-küttâb Gâlib Efendi'nin dergâh yanında bulunan hâneyi mevlevî şeyhlerinin oturması için tahsis etmiştir.²⁰

¹⁸ Kalyon, Mustafa, Selçulu ve Osmanlı Devri Eserleri, s. 242. Kütahya Belediyesi Yayınları. 2000

¹⁹ Bk. Atatürk'ün 100. Yıl Doğumuna Armağan. KÜTAHYA. s. 248, 349. İst. 1981

²⁰ Güner, Hamza Kütahya Câmileri, ş. 9. İst. 1964

19- Semâhanenin içinden bir kesit

Mevlevîhâne’de Dedelik Yapmış Şahıslardan Bilinenler:

1- Celâlettin Ergun Çelebi: Kütahya’da Mevlevîliğin Sultan Veled hatta Mevlânâ zamânında intişâr etmeye başladığı yukarıda ifâde edilmişti. Mevlevîlik bütün Anadolu’da olduğu gibi Kütahya’da da erken bir dönemde intişâr etmiştir. Çeşitli akrabalıkların kurulması Mevlevîliğin Kütahya’daki ikbâlinde müsbet gelişmeyi sağlamıştır. Mevlevîliğin Kütahya’daki bilinen en büyük ve ilk temsilcisi Ergun Çelebi’dir. Şehrin Bizanslılardan fethinde Sultan Veled’in rolünden de bahsedilmiştir. Kütahya fatihi olarak bilinen Hazer-i Dinar’ın Sultan Veled’in müridi olduğu kaydedilmiştir. Ergun Çelebi’nin türbesinin bulunduğu Hazer-i Dinar Mescidini Emir Vâcid Çelebi’nin vakfı olduğu kaydedilen yere Hazer-i Dinar yaptırmıştır.

Ergun Çelebi’nin doğum tarihi H. 700/1301 olmakla beraber bu tarih hakkında çeşitli şüpheler vardır. Murat Sabri Ergun’un notları arasında çıkan bir belgeye göre Ergun Çelebi 700/1301 tarihinde doğmuştur. Babası İlyas Paşa (H.677/1278-H.772/1370), muhterem neneleri Sultan Veled (H.623/1226-H.712/1312)’in kızı Mutahhere Hâtun (H.655/1257-H.722/1322)’dir.

Ergun Çelebi’nin doğum tarihi olarak H.700/1301 tarihi kabul edilecek olursa 1312’de vefat eden Sultan Veled’i küçük bir yaşta görme ihtimali dahi vardır. Ergun Çelebi’nin babası, nenesi, dedesi ve Mevlâna’nın vefat tarihleri birlikte düşünüldüğünde tarihler hakkında herhangi bir çelişki yoktur. Bu şahısların hayatlarına ait olarak verilen bu rakamlar dikkatle incelendiğinde birbirine tenâkuz teşkil edecek bir sonucun olmadığı görülür.

Gölpınarlı, İshak Fakih ile Ergun Çelebi’nin görüştüğü, Geyikli Baba ile sohbet ettiğini ve özellikle de Sultan Aba Puş Veli, Ulu Arif Çelebi, Emir Âlim

Çelebi ve Emir Vâcî Çelebilerden feyz aldığı hakkındaki Mustafa Sakıp Dede'nin ifâdesini sakıncalı ve yanıltıcı bulmuştur.

Uzunçarşılı, İshak Fakih'in H. 844/1440 senesinde hayatta olduğu ve H.783/1381'den evvel de Osmanlı hükümdarı nezdine Yıldırım Bâyezîd ile Devlet Hatun'un evliliği için gönderilen heyette başkanlık yaptığını göz önüne alarak H.844/1440 senesinde 90 yaşından fazla olduğu sonucuna varmıştır.²¹ Hatta İshak Fakih'in 10 Rebiü'l-evvel H. 725 M. 1324 tarihli bir vakfiyesi de vardır. Bu vakfiye Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. Ergun Çelebi ile görüşmüş hatta ondan feyz almış olmasında herhangi bir tenâkuz söz konusu değildir.

Gölpınarlı, Uzunçarşılı'dan mülhem olarak özellikle Ergun Çelebi'nin Dedesi Süleyman Şâh'ın H.789/1387'de vefâtını esas alarak Ergun Çelebi'nin H.775'de dedesinden 14 yıl önce vefatını uygun görmemektedir.

Uzunçarşılı ise bu konudaki bütün bilgileri değerlendirerek şu sonuca varmıştır: Celâlettin Ergun Çelebi'nin 9. Hicret asarı içinde vefatını kabul etmek en doğrudur. 9. Hicret asarı ortalarında hayatta bulunduğu tezâhür eder.²²

En klasik bilgiye göre Ergun Çelebi H. 700/1301 yılında doğmuş, H.730/1330 tarihinde Kütahya'da göreve başlamış, 45 yıl şeyhlik yaparak da H.775/1373'de vefat etmiştir. Timur'un Anadolu'yu istilas sırasında çocuklarının Kütahya'dan ayrılmak zorunda kalmaları ve Kütahya dışında hayatlarını devam ettirdikleri bilgisi de yukarıda söylenenleri doğrulamaktadır. Dedesi ile hayatı kıyaslandığında ise ölüm tarihinin daha sonraki bir dönemde olduğu söylenebilir.

Mustafa Sakıp Dede'nin Kütahya Erguniyye dergâhı ile ilgili verdiği bilgilerde, son dönem müelliflerine göre daha tutarlı bilgi verme ihtimali vardır. Mustafa Sakıp Dede, yaşadığı XVII. yüzyıl şartları düşünüldüğünde gelenek ve rivayet olarak aktarılmış olan bilgilere sahiptir. Mustafa Sakıp Dede'nin ilmen yetişme şartları da düşünülürse, olmayan bir olayı olmuş gibi gösterme ve kesin bilmediği veya rivâyete dayalı bir bilgiyi çarpıtma ihtimali çok zayıftır. Bu açıdan gerek Ergun Çelebi gerekse de Kütahya Erguniyye dergâhı hakkında verdiği bilgileri görmezlikten gelebilmek ve çürütmek zordur.

Ergun Çelebi, Germiyan sülâlesinden olup babası İlyas Paşa, annesi de Âbide-i Melek Hatun'dur. Kendisinden başka Alaaddin isminde biraderi, Tahire Hanım (d.706/1306-ö. 751/1350) isminde de bir kız kardeşi vardır. Doğumu ile ilgili babasının yaşadığı hâli Mustafa Sakıp Dede şu şekilde anlatmaktadır:

Pederleri İlyas Paşa merhum bir gece rüyâsında cedd-i âlâları Ergun Hânî hânesine gelmiş görür. Uyandık da kapıyı çalmakta olan uşağı muşârun ileyhin müjde-i velâdetini tebliğ etmesi isminin Ergun tesmiyesine sebep olmuştur.

Ergun Çelebi'nin *çelebi* ünvanı ile kendilerine nidâ edilmesini, Allah'a ait bir isim olan Çalab ile karışmaması için kabul etmemiştir. Bunun yerine *efendi* lafzını tercih etmiştir.

²¹ Uzunçarşılı, Kütahya Şehri, s. 110

²² Uzunçarşılı, Kütahya Şehri s. 226

Yukarıda da ifade edildiği gibi Ergun Çelebi, Sultan Abâ Puş-ı Veli, Ulu Arif Çelebi, Emir Alim Çelebi ve Emir Vâcîr Çelebilerden feyz almıştır. Ayrıca Bursa'da efsânevi bir hayat süren ve ölüm tarihi kesin bilinmeyen, ancak H.763/1362'de vefat eden Osmanlı hükümdarı Orhan Gazi ile müsbet bir diyalog içinde olan²³ Geyikli Baba ile sohbet ederek O'ndan istifade etmiştir. Kütahya'da görev aldığı dönemde kendisine bir dergâh yapmıştır. Burada beş vakit namaz sonunda Mevlevî âyini yapmış, derviş ve sâliklere ledünni ilmin hakikatlerini şerh etmiştir.

Mustafa Sakıp Dede, Ergun Çelebi ile ilgili elindeki bütün belgeleri değerlendirerek uzunca bir metin ortaya koymuştur.

Ergun Çelebi'nin, **Gençnâme** ve **İşâretü'l-Beşere** isminde iki manzum eseri vardır. Ayrıca Arapça ve Farsça tasavvufî vecize görünümünde ve sayıları 34 olan, **aşık tecelli ve teselli arasındadır**, şeklinde bazı ifadelerini Mustafa Sakıp Dede toplayarak şerh etmiştir. Görünen o ki, Ergun Çelebi'ye âit bu ifadeler, Dede'ye kadar ya şifâhen veya bir kağıtta yazılı not olarak ulaşmıştır.

Gölpınarlı bu eserlerden hiç birisinin Ergun Çelebiye âit olmadığını özellikle belirtmiştir. Gölpınarlı kusurlu bulsa da Dede'nin hatalarının Gölpınarlı'nın değerlendirmelerine göre daha hatasız olduğu düşünülebilir. Zira Mustafa Sakıp Dede her yönden Gölpınarlı'ya göre kaynağa daha yakındır. Mustafa Sakıp Dede'nin Ergun Çelebi'ye ait olmayan bir eseri veya ifadeleri O'na ithaf etmesinin anlamını bulmak güçtür. Divan Edebiyatı'nın bütün inceliklerine vâkıf, Mevlevî disiplini içinde seyr ü sülûkünü tamamlamış ve o merciden dedelik vazifesi ile şereflenen Dede'nin bu türlü hatalar içinde olduğunu düşünmek muhaldir. Zira o nüfuzlu ve yetkili bir dededir. Ergun Çelebi'den sonra dergâhın en müessir şeyhidir. Mevlevîlik içinde **hânedan-ı Sâkibiyye** olarak anılan Sâkıp Dede'nin yetiştirdiği ve tesirli dedelerin sayıları azımsanmayacak kadar çoktur. Gölpınarlı'nın ifadeleri Dede hakkında bazı soru işaretleri oluşturuyor ki buna kail olmak için elde kesin delil yoktur.

Ergun Çelebi zamanında Kütahya, Konya ve Karahisar'dan sonra Mevlevîliğin üçüncü merkezi haline gelmiştir. Kabri yıllarca şeyhlik yapmış olduğu Hazer-i Dinar Mescidi'ndedir. Vefatına şu beyit söylenmiştir:

Pes lisânu'l-gayb tarihin dedi
Rabbehu'l-mevlâ de'â dâru's-selâm²⁴

Hasan Ulvi Dede, hem Ergun Çelebi hem de dergâhın tarihi açısından yukarıda da geçen şu muhtasar bilgileri vermiştir ki, gâyet müfittir:

"...Kütahya Mevlevihânesi'nin bânisi kasabanın Bizans hükümetinden zaman-ı fethi ki, 700/1300 târihine yakın, Sultan Veled Kuddise Sirruhu's-samed Efendimiz Hazretlerinin bendegânından ve müntesibinden ve ümerâ-yı Selçukîden İmâdüddin Hazer-i Dinâr Hazretleri Müşârun ileyh Sultan Veled Hazretleri'nin emirleri üzerine şehri-i mezkûrun zabt u fethine kumandan tayin ve inâyet-i hakk u istimdâd-ı kutsiyeleriyle az biraz zamanda feth. Ve şimdi Ergun Çelebi

²³ bk. Kara, Mustafa. Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, Uludağ Yayınları, Bursa, 1993 s. 39

²⁴ bk. Semahane-i Edeb s. 28, 29

Hazretleri'nin hatırlanacak buldukları makam sâir mevâkia binâ ettirmeğe. Bu suretle dergâhımızın bânisi Hazer Dinâr Hazretleri olduğu ve Hazret-i Ergun Çelebi Kuddise Sirruhu Hazretleri Konya'da seccâdenişin irşâd olan Emir Alim Çelebi Kuddise Sirruhu ile çokça musâhabet ederek ruhaniyyeti cenâb-ı destegirle Kütahya'ya gidüb irşâd ve ihyâ buyurması emir. Ve bu işaret-i manevîye tebian Kütahya'ya teşrif ve Hazer-i Dinar Hazretleri'nin terbiye ve irşâd olunub ve Emir Vâcid Çelebi Kuddise Sirruhu Hazretlerinin evkâfından bulunan makam-ı mübârekde ve 730/1330 tarihlerinde dergâh-ı küşâd ve icrâ-i âyin-i mevlanâ buyurup hîn-i irtihâllerinde mahdûm-ı ekremleri Burhaneddin İlyas Çelebi'den sonra. ...²⁵

Bu ifadelere göre Kütahya'nın fethinde Sultan Veled'in teşviki önemli bir rol oynamıştır. Şehrin kesin olarak fethinde kumandan olan Selçuklu emirlerinden Hazer-i Dinar, Sultan Veled'in mürididir. Şehrin fethinde ruhânî himmetlerinin rolü vardır. Kesin olarak doğrulanamayan bu bilgiye göre Hazer-i Dinar, Mevlevîliğe bir merkez olması sadedinde Sultan Veled'e armağan olarak bu mescidi yaptırmıştır.²⁶

Çelebi Zeynüddin ve Çelebi Burhaneddin'in de Ergun Çelebi hakkında mersiyelerinin yanında pek çok şiirleri de vardır.

Mustafa Sakıp Dede; *der şütâyîş Hazret-i bi-Çelebi Ergun sirrahu'l-meknûn*. şeklinde açmış olduğu bir başlık altında Ergun Çelebi hakkında yazılmış olan şiirlerin bazısını tespit etmiştir. Bunlardan bir kaç şöyledir:

Kutb-u âlem gavs-i âdem mazhar-ı nûr-ı cemâl
Hazret-i Sultan Ergun kurretü'l-ayn-i celâl
Zât-ı pâki cevher-i yektâ-yı deryâ-yı şûn
Sîneçâk-i hüsn-i vasfı gel tâb'-ı zû fûnûn
Sâyesi sermâye-i âsâyiş-i ehl-i derûn
Hak-i dergâhında itmez nakş-ı pâ raybe'l-menûn.
Nev-be-nev ihsanı dervişânı memnûn etmede
İştîyâkı dem-be-dem hallânı mecnûn etmede
Husn-i hulki yekbini ihvanı meftûn etmede
Zikr-i hayrı ser-be-ser ekvânı meşhûn etmede

Hakkındaki şu şiirde türbede sülûs bir hatla yazılı olub çerçevesi olarak asılıdır:

Hazret-i Sultan Ergun Velî
Bizim vasl-ı asla etdi hoş hırâm

²⁵ Hasan Ulvî Dede'nin KMMA.

²⁶ Ergun Çelebi'nin hayatı için bk. Uzunçarşılı, age, s. 226. Ergun Çelebi hakkında özellikle Mustafa Sakıp Dede'nin 50 sayfaya yakın ifadelerini sadeleştirerek bir eser vücuda getireceğiz.

Mürşidi îma iken edüb şitâb
Oldu emvâta dahi pîr-i himâm

Yani zahirde batûnî gösterib
Kıldı bâtında zuhura ihtimâm

Gerçe şem-i râhı ayne'l-cem idi
Buldı lâkin menzili beder-i iltimâm

Sırzede olub niyân-ı cisimden
Sâye-i küster oldu ol hüsâm

Etmede ehl-i hilafâ serzeniş
Vermiş âhir demde ruhu hoş penam

Kim acebdir ğamm-i revân şâd için
Keyfe yendebü men bihi hayru'l-hitâm

Pes lisânu'l-gayb tarihin dedi
Rabbe'l-mevlâ de'â daru's-selâm.

Ayrıca şiirin sonunda şu ifade de vardır: Hazret-i şeyhu'l-şuyuh, zamân-ı kutbu'l-aktâb, devrân-ı neticetü'n-netâyîç erkân-ı e'nâ bihi Cenâb-u Gavsı Azam Çelebi Ergun kuddise sirrahu'l-meknûn. Sene 775. Ketebe Ahmed Hulusi.

2- Burhaneddin İlyas Çelebi: Ergun Çelebi'den sonra oğlu Burhâneddin İlyas Çelebi şeyh olmuştur. Burhaneddin Çelebi H. 729/1329 H. 798/1396 tarihleri arasında yaşamıştır. Şeyhu'l-ledün olarak da tanınan Burhaneddin Çelebi'nin Mevlevilikte; vasil-ı sırr-ı menzil-i velâyet oldukları gibi şiirde de kürsî-i belağat üzere bir mürşit olduğunu hakkındaki bütün kaynaklar belirtmektedir. Mânen bu yetkinliğinin yanında şiirde de önemli bir yeri olduğu hakkında yaygın bir kanaat vardır.

Burhaneddin Çelebi bir gün sema sırasında hiç adeti olmadığı bir şekilde; *hâne hînu'l-irtihâl*, şeklinde bir ifade de bulunur ve bu ifadeyi tekrarlayarak semayı tamamlar. Hatta diğer dervişân da cümlenin maneviyatına kendilerini kaptırarak onunla beraber semâ ederler. Bu cümleden ebce hesabı ile 798 rakamı çıkmıştır.

Uzunçarşılı, ölüm tarihi olarak bir başka rakam olan H. 898/1493'de vefatını kabul etmemektedir. Burhaneddin İlyas Çelebi, 23 yıl şeyhlik yaparak H. 798/1396'da vefat etmiştir. Burhaneddin İlyas Çelebi'nin vefâtına halefi tarafından şu şekilde bir tarih düşülmüştür:

Lîk tarih-i vefat olub dirig
Meşhedin mirâtı rû'yâ eyledi

Şiirlerinden şu örnekler verilebilir.

Âyine-i cânân olalı cân-ı haznîm
Pertevfiken şeş ciheti rûy-ı zemînîm

Sad gûne multasım dahî olsa der matlab
Samsam-i teveccühle ana feth-i mübînîm

Ma'mûre-i tîn sanur ancak gören amma

Virâne-i genc-i güher-i millet ü dinim

**Ger meyyet-i haliyle olub pür dem ü devrân
Hem cilve-i çarh-ı felek ü arşı berînim**

**Hodbîn olamaz mahremi râz dili zârım
Mânendi neyi nefhâ serâ perde nişînim**

**Şart'iyile beyan eyledi da`vâsını Bürhân.
Dirlerse no`la hayrû'l-halefi cecdi güzînim.²⁷**

Şu şiirinde de Mustafa Sakıp Dede, Çelebi'nin özelliklerini lâtif bir ifade ile şerh etmektedir.

**Hazret-i Burhân-ı din-i dilpenâh
Azm-i dâru'l-kurb-ı ulyâ eyledi**

**Ser olub câm-ı hayât-ı âleme
Terk-i îş u bezm ü dünyâ eyledi**

**Derd ü mendân reh-i ecdâdının
Işk -ı çeşmin seyl ü deryâ eyledi**

**Bübülân-ı gülşenin-i feryâddan
Hicr ile mersiyye güyâ eyledi**

**Cânını cânânına edüb rûnümâ
Zâd-i râhîn-i hoş müheyâ eyledi**

**Hâne hînu'l-irihâli bendeye
Zâhîran temhidi ihyâ eyledi**

**Lik tarih-i vefât olub deryi`
Meşhedîn-i mirât-ı rü'yâ eyledi²⁸**

3- Zeynüddin Çelebi, 20 yıl şeyhlik yaparak H. 818/1415'de vefat etmiştir.

Zeynüddin Çelebi'yi müteakip iki asra yakın dedelik görevini yapanlar tespit edilememektedir. Bu dönemde ya bir türbedâr ya da civar mevlevihâne dedelerinin irşadı ile mevlevihâne ayakta kalmıştır. Bilinen bir dede olmamasına rağmen Kütahya'da mevlevîliğin devam ettiği muhakkaktır

4- İbrâhim Dede, 60 yıl şeyhlik yaparak H. 1010/1601'de vefat etmiştir.

5- Ulüfecizâde Mehmet Dede, 50 yıl şeyhlik yaparak H. 1060/1650'de vefat etmiştir. Bu şahıstan sonra Mevlevihâne, Küçük Arif Çelebi'nin Kerimesi Mesnevihân Kâmile Hanım ve Hüseyin Çelebi'nin Kerimesi Hacı Fatma Hanım tarafından idare edilmiştir.

6-**Mustafa Sakıp Dede:** Mustafa Sâkıp Dede İzmir'de doğmuştur. Endülüs'teki 1492 haçlı istilasından önce İzmir'e yerleşen bir ailenin oğludur. Babasının adı El-Hac İsmâil Efendi, annesi de Halime Hanımdır. H. 1062/1652-1653 yıllarında doğmuştur. Fatih medresesine girmiş, burada kısa zamanda gelişme

²⁷ Ali Enver, Semâhane-i Edeb, s. 15, 16, 17

²⁸ Mustafa Sakıp Dede, Sefine-i Nefise-i Mevleviyyan. s. 102

göstererek dikkat çekip Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa tarafından himâye altına alınmıştır. Bu dönemde Arapça, Farsça ve Türkçe şiir yazabilecek kadar bu dillere vakıf olmuştur. H. 1089/1678'de Çehrin Seferi esnâsında Derviş Hac Muhammed Mevlevî isminde bir şahıs vasıtasıyla Mevlevîliğe ilgi duymaya başlar. Bursa'da Acem Ahmed Efendi'ye giderek Farsça'sını geliştirir. Uşak, Menteşe, Isparta üzerinden Konya'ya ulaşır. Uğradığı her yerde vaazlar vermiştir. Edirne'ye gitmiş ve Seyyit Muhammed Dede'nin yanında çilesini çıkararak Dede vasfını almıştır. Bu dönemi müteâkip, Galata Mevlevîhânesi'nde, Gavsî Dede ve Mısır'da Siyahî Dedelerden feyiz almıştır. Tekrar İstanbul'a dönen Sakıp Dede Beşiktaş Mevlevîhânesinde padişah IV. Mehmet ile sohbetler etmiştir. Münecim Ahmet Dede'nin kıskançlığına uğrayarak seyahate çıkmış ve bütün Rumeli'yi dolaşmıştır. H. 1101/1690 yılında ise II. Bostan Çelebi tarafından Kütahya Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edilmiştir. Kütahya'da ilgiyle karşılanan Sâkıp Dede Fatma Hanım'ın kardeşi Hüseyin Ağa'nın kızı Havva Hanım ile evlenmiştir. 22 yıl süren bu evlilikten sonra iki evlilik daha yapmıştır. Ahmet Hâlis dışındaki bütün çocukları kendisinden evvel vefat etmiştir.

Mustafa Sakıp Dede'nin döneminde Kütahya Mevlevîhânesi en parlak dönemini yaşamıştır. Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Ebû Bekir Dede (ö.1189/1775) ve oğlu Nutki Dede (ö. 1209/1794) buradan yetişmişlerdir. Bu âile *Hânedan-ı Sâkıbiyye* olarak anılmıştır.

Sakıp Dede hoşgörülü, merhametli, dervişlere yumuşak davranan, onlarla latifeleşen bir meşrebe sahiptir. Genç yaşta İstanbul gibi bir şehrin yaşantısından sıkılmış Kütahya'da yaşamayı tercih etmiştir.

48 yıl şeyhlik yaparak H. 1148/1735'de vefat etmiştir. 5689 beyitlik Divanı vardır. Ayrıca zamanına kadar gelen Mevlevilikle ilgili kişilerin hayatlarını anlatan bir eserin müellifidir. Bu eserin adı *Sefine-i Nefise-i Mevleviyan*'dır. Eser özellikle Gölpınarlı gibi müellifler tarafından acımasızca eleştirilmektedir. Eserde verilen bilgiler, alanında önemli bir boşluğu doldurmaktadır.²⁹

7-Ahmet Hâlis Çelebi: Mustafa Sakıp Dede'nin oğludur. Annesi Havva Hanım'dır. Doğumu H. 1112/1700'dür. Babası doğumuna şu tarihi düşmüştür:

**Olub rûşen çerağî çeşm-i Sâkıp
Didi tarih ola Halis muammer.**

Yetişmesinde babası Mustafa Sakıp Dede'nin rolü büyüktür. Babasının vefâtını müteâkip H. 1148/1735'de Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi şeyhi olmuştur. Yaklaşık olarak 42 yıl şeyhlik yaparak H. 1191/1777'de vefat etmiştir. Kabri tekkenin hazîresindedir. Şu şiirleri hakkındaki bütün eserlerde geçmektedir:

**Gam la'li ile hûnâba yaşmihned oldukça
Sîrişk-i çeşmimi seyr eden âdem kıyâs eyler**

**Gören gûyinde cûş-i mevc-i giryem yem kıyâs eyler
O gül ruhsâr ise mânend-i şebnem nem kıyâs eyler**

²⁹ Oğlu Ahmet Halis Dede'nin hakkındaki eseri Tufeyli Sefinesi tarafımızdan transkript edilmektedir.

**Eğer zehrolsa nûşeyler râkibin sunduğu câmi
Ben ana âb-ı hayyan dahi dirsem sem kıyâs eyler**
**Senin her bir sözün bir gevher-i sencidedir Hâlis
Veli geçtâb olan yârânı ebkem kem kıyâs eyler**

İsmail Hakkı Uzunçarşılı Ahmet Hâlis Dede'ye âit olan şu kıtayı da tespit etmiştir:

**Mevlevîler subhederek şeb zindedâr olmaktadır
Girye vü sûzişle mahviyetleri hep manevî**

**Mahveder şemi fitil-i aşk ile sûzan edüb
Olduğün şu'lesi şekli külahta Mevlevî³⁰**

Babası Mustafa Sâkıp Dedeyi anlattığı; **Tufeyli Sefinesi**'nin müellifidir. Eserde Mustafa Sakıp Dede anlatılmakla beraber Kütahya'nın XVII. yüzyıldaki sosyal durumu hakkında da önemli bilgilere de yer verilmiştir. Eser, Murat Sabri Ergun Beyin el yazısıyla Osmanlıca olarak 180 sayfadır.

Babasına karşı saygılı, hürmetkâr bir şahıstır. Vefâtına Şeyh Galib şu tarihi düşmüştür:

**Şeş cihetten gelür âvâz-ı teessüf Gâlib
Nakd-i Hâlis Ahmed Dede çıktı elden, 1191/1777**

8- Abdurrahim Atâ Çelebi, 15 yıl şeyhlik yaparak H. 1206/1791'de vefat etmiştir.

9- Mehmet Sâib Çelebi, 21 yıl şeyhlik yaparak H. 1227/1812'de vefat etmiştir.

11- Abdulkadir Çelebi, 45 yıl şeyhlik yaparak H. 1272/1855'de vefat etmiştir.

12- İsmail Hakkı Çelebi, 38 yıl şeyhlik yaparak H. 1310/1892'de vefat etmiştir.

13- İdris Hamdi Çelebi, 2 yıl şeyhlik yaparak H. 1312/1894'de vefat etmiştir. İdris Hamdi Çelebi'nin vefatını müteakip biraderi Seyyit Ali Rıza Çelebi'nin oğlu Hüsametdin Ergun Çelebi'ye vekaleten şeyhliğe atanmıştır.

İdris Hamdi Çelebi'ye Abdulvahid Çelebi tarafından verilen şeyhlik beratı mevcuttur. Bu belge Mevlevî şeyhlerinin yapmış oldukları ve yapacakları görevleri de özetlemektedir. Bu belge şöyledir:

Eüzü billâhi mine's-şeytânirracim. Bismillâhirrahmanirrahim. El-hamdü lillâhi rabbi'l- alemîne ve's-selâtu ve's-selâmu alâ seyyidînâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn. Fâhru's-sülehâî's-sâlikîne rûh-ı pür fütühüm siyâsetlü **İdris Hamdi Dede Efendi** zide salâhahû ve takvâya tuhfetü't-tehiyyât ittihâkıyla inhâ olunur ki. Kütahya'da vâki Mevlevihâne'nin meşihât ve mesnevihânlığı tarafımızdan sana ihâle ve tefviz olunmuşdur.

Gerekdir ki, tekke-i mezbûrede evkât-ı hamse akabinde zıllullahu âlem-i penâh halledellahu hilâfete hû ilâ yevmi'l-intibâh hazretlerine devâm-ı ömür ve

³⁰ Bk. Uzunçarşılı Kütahya Şehri. s. 239

devletü kıyâm-ı hıyâm ğıtru şevketleri devânından sonra makbûl-i bârigâh-ı kayyumı **Hazret-i Mevlânâ Celâleddin Rûmî** kaddescnallahu bi-sirruhû's-sâmi Efendimizin mağz-ı Kur'ân-ı celilî's-şân ve âdâb-ı zülâl-i teşnegân bâdiye-i irfân olan kitâb-ı müstetâbların fakran ve ehıbbâya kırâat-i âyin-i evliyâ zevî'l-ıhtirâmı icrâ ve riâyet-i fukarâyı babullah-ı kesserehumullahi teala ila yevmi'l-intibâha âdâb-ı şeriat ve tarikâtı talim ü tefhim eyledikten sonra fukarâ-yı bâbullah dahi seni kendülere şeyh ve mesnevihân bilüb umûr-ı şeriat ve tarikatta kemâl-i itaat ve inkiyâd üzere olalar ve sen dahi umûr-ı şeriat ve tarikâtı dakika kuvvet eyleyüb ve âyende ve revende fukara ve dervişânla hüsn-i zindegâni üzere olub evliyâ-yı kirâmın güzeşt ve bâkilerin duâ-yı hayr ile yâd etmeden hâli olmayasın.

Bâkî es'adekümüllahu Te'âla fi'd-dâreyni harrarahu fi'l-yevmi'l-hâmisi min şehri saferü'l-hayr sene ihdâ ve aşer ve selâsü mietin ve elf. 1311

Eş-şeyh Abdulvâhid postnişin-i dergâh-ı Mevlâna kaddesellahu sirrahû

14- Hüsâmettin Çelebi: Hüsâmettin Çelebi hakkında da en önemli belge Abdulhamid Han'ın verdiği şu belgedir:

Abdulhamid bin Abdülmecid Han El-muzaffer dâimâ. Nişân-ı şerif-i âl-i şân-ı sâmi-i mekân-ı sultânî ve tuğra-yı garra-i cihân şânı hâkâni.

Avnû'l-rabbânî hukem-i edilledir ki, Kütahya Mevlevî dergâhı şerifi şeyhi kudvetü's-sülehâ e's-seyyidîn Hüsâmeddin Efendi. Zeyl-i irşâdenin hükümet-i mahalliyeye âit husûsatta ibrâz eylediği mesâii cemîlesinden nâşi. Şeref-i vâlid-i taltifât-ı seniyye-i şâhânem olduğuna binâen bir istizân şeref-i furûr-ı sünûh ve sudûr olub emr ü fermân-ı meâlî-i aynundan padişâha nem mûcib-i âlîsi üzere kendisine nişân Ali-i Osmânî'nin dördüncü rütbesinden bir kıtası inâyet ve ihsân kılınmış olduğuna mutazammın işbu berât-ı âlişânım sadr olundu. Hurrire fi'l-yevmi'l-hâmisi aşere fi şehri-i zilhicce-i şerife li senetin seba aşera ve selâse mie ve elf. Bu belgenin fotokopisi tekkede çerçevesi olarak bulunmaktadır.

15- Ergün Çelebi: ö.1334/1916

16- Amil Çelebi:

17- Ahmet Remzi Dede³¹: Ahmet Remzi Dede H. 1289/1872'de dünyaya gelmiştir. Kastamonu Mevlevihânesi'ne H. 1327/1909 tarihinde şeyh olarak atanmadan önce Kütahya Mevlevihanesi'nde vekâleten şeyhlik yapmıştır. 7 Ekim 1944 tarihinde de vefat etmiştir. Basılmış 17, basılmamış 5 eserin müellifidir.

18- Sâkîp Çelebi: ö. 1340/1922

Yukarıda İdris Hamdi Dede'ye de verilmiş olan şeyhlik beratından da anlaşılacağı üzere kendisine meşihat ve mesnevihanlık görevi tevcih edilmiş olan şahısların görevleri şu şekilde özetlenebilir:

a- Tekkede beş vakit namazı müteakip padişahın devlet ve ömürlerinin devamı için dua yapmak.

³¹ Ahmet Remzi Dede'nin hayatı için bk. Sezai Küçük, Suriye'de iki Mevlevihâne: Halep ve Şam Mevlevihâneleri. I. Uluslararası Mevlana ve Mesnevi ve Mevlevihâneler Sempozyumu Bildirileri. Manisa 2002 s. 298

- b- Hazret-i Mevlânâ Celâleddin Rûmî Hazretlerinin ortaya koymuş olduğu âdâb ve erkân üzere Kurân-ı Kerimi ve genel âdâb ve erkânı öğretmek.
- c- Tekkeye fakirler için Allah'ın kapısı görünümü vererek onları gözetmek ve hizmetlerinde bulunmak. Bir hacet için gelenleri geri çevirmemek.
- d- Şeriat ve tarikatın âdâb ve erkânını talim ettirerek bu konuda anlatılması gerekenleri öğretmek.
- e- Mesnevihân olarak da şeriat ve tarikat işlerinde tam anlamıyla itaat ve bağlılık üzere olacaklardır. Bu açıdan şeyh, umûr-ı şeriat ve tarikatta gayet dikkatli olmalıdır.
- f- Gelen giden her türlü insanla hüsn-i zindegâni üzere hareket etmelidir.
- g- Önceden gelmiş olan evliyaları sitâyîşle yad ederek, onları hayır duadan ayırmamak.

Tekkede görevli bütün dedelerin ifa etmeye çalıştıkları vazifeler bunlarla sınırlanmaz. Aşağıdaki belgeler son dönemde meydana gelen olayları özetlemekle beraber özellikle son postnişinler hakkında da bilgileri içermektedir.

Huzur-u Ali-i Hazret-i Meşihâtpenâhiye

Marûz-ı dâiyânemizdir.

Mâlum-u hakâyikimizdir âliyi reşâdetpenâhileri buyurulduğu vecihle Kütahya Mevlevî Dergâh-ı Şerifi Şeyhzâdesi Sâkîp Çelebi dâileri bizzât icrâ-i vazifece tarikâten lâ-büdd olan hudemât-ı muhteremeyi dahi ol cümle der-saadette ifâ ve ikmâli ile avdet ve cümle meşhûdâtı akârâtımızdan bulunduğu üzere bu hizmete inkisâm iden hüsn-ü sülûk ve sîreti ve sinnen ve mesleken istikâmet ve mekânını icabınca bi'l-fiil edâ-yı hizmet-i meşihate kesbî istikâmet ve liyâkat etmiş olduğuna mebnî mûmi ileyh dâilerinin bizzât ifâ-yı hizmet-i meşihate mübâşereti hususunca dahi müsâade ve irâde tenbîh-i reşâdetpenâhîlerinin inâyet ve ihsânını mücerret dergâh-ı şerifin tarikâten devamı hudemât ve şerâiti esâsiyyesiyle muâmelât-ı idâriyyesinin te'min-i husûs-u intizâm ve selâmeti nâmına istirhâm یدeriz. Ol bâbda emr-i fermân hazreti men lehul emirindir.

Ahi Evren Halvetî Dergâh-ı Şerifi Postnişini , Seyyid Nurettin Dergâh-ı Şerifi Postnişini, Muslihiddin el-Halveti, Hükümet civarında Ahmet Tırrani Dergâh-ı Şerifi Postnişini (er-Rufâi), Hükümet civarında Gazi Ali Baba Dergâh-ı Postnişini Rufâi Şeyhi, Mesudiye Dergâhı Postnişini, Hulefâ-i Nakşibendiyyeden, Kâdiri Dergâhı Postnişini, Eşraftan ve müderrislerden bir takım şahıslar, Çelebi ve semâzen şahıslar 1 Ramazan 1331

Bütün iyi niyetlere rağmen insâni unsurların da ön plana çıkmasıyla nâhoş olaylar olmuştur. Bu türlü meselcelere Kütahya'daki esnaf ve diğer tekke şeyhleri beraberce çözüm aramışlardır. Bazı dedelerin nâhoş davranışlarını Konya'daki merkez dergâha şu şekilde bildirmişlerdir:

Marûz-ı dâiyânemizdir.

Kütahya Mevlevî dergâhının beş senedir geçirmekte olduğu intizamsızlık gitdikçe zâyid etmekte ve fi yevmen haza dergâh-ı şerifin böyle ... ve iğmaz ayn-ı yüzünden yakında ifsadına ramak kalmış. Musakkafât ve akârât-ı vakfiyyenin bir hâl-i harabda bulunmuş olması ve hiç bir fukarâ ve dervişânın tekke kapusundan

içeriyeye ayak basması ve icrâ-yı âyin edilmesi zirde vâzî'u'l- imzâ bizlerin teessüratını mûcib olduğu gibi tahammül fermâ halin devamı dahi bütün memleket halkını pek acı tesir eylemekte ve dergâh-ı şerif şeyh vekilinin lisanından dâima sadır olan bir takım elfâz-ı müstehcene ve galaziyyeden doğrusu herkesin kalbi rencide olmakda bu vâdide buna çare-i acil her ne ise bir an evvel icrasını lutf-u reşâdet-penâhîlerinden hâlisân tevaccüh ve niyaz ve istirham eyleriz. Ol babda emr ü ferman efendimizindir. 25 Teşrin-i sâni 1328

Bu belgenin altında içlerinde Tavşanlı Mevlevihanesi dedesi dahil muhibbân, ihvân, dede ve çelebilere ait 40'a yakın zevâtın mühürü vardır. Buna göre tekkelerin son yüzyıl içindeki tefessüh ederek asli mecrasından ayrılmasından Kütahya Mevlevîhânesinin de nasibini aldığı anlaşılmaktadır. İlim, irfan ve ahlâkın öğretim merkezleri olan tekkelerin bu duruma düşmesi ümit kırıcı bir durumdur. Ancak insâni unsurlara bağlı olarak nâhoş olan bu davranışlar genelleştirilemez. Tasavvufi yolda ilerlemek isteyenler her zaman yollarını bulmuşlardır.

1328 tarihinde Kütahya Dergâhı'nda misafireten bulunan Akçaşar Mevlevî şeyhi Mahmud Faik'in de yazmış olduğu şu mektup XX yüzyılın ilk çeyreğinde de dergâhın durumunu ifade sadedinde önemli bilgileri içermektedir.

Makâm-ı muallâ-yı cenâb-ı reşâdet penâhiyye

Devletlü reşâdetlü veliy-yi nimetim efendi hazretleri.

Hulûliyle müşerref olduğumuz îd-i milli münâsebetiyle berâ-yı tebrik Kütahya'ya geldim. Aynı gün avdet mümkün olamayacağından hasebi'l-meslek Makâm-ı Hazret-i Ergun kuddise sirruhu meknûn efendimize gelerek ihvân ve muhibbân ile görüşüldü. Dergâh-ı şerifin hali hazırından vuku bulan istifsam üzerine çelebiyân ve muhibbân beyân-ı teessüfle hikâye-i hâle mübâşeret ederek zirde arz idileceği vecihle idareten kelam itdiler. Fakir evvelen hâk-i pâ-yi reşâdetlerine cümle-i manasıyla teessüf-i fakirânemi takdim ile ala tarîkî'l-hikâye arza ihbar ediyorum.

Söyle ki, merhum ve mağfur Abdolvâhid Çelebi Efendi Hazretleri'nin zaman-ı reşâdetlerinde Kütahya Mevlevî Şeyhi Hamdi Çelebi merhumun iki şeyhi bîkes ribvayesini terk ederek vuku bulan irtihâli üzerine Ergun Çelebi namına ihtiyâcen ve Hüsameddin Çelebi'ye vekaleten meşihatnâme tasdir ü inâyet buyurularak on beş sene şu suretle dergâh-ı mezkûr idare edilüb bilahire görülen lüzum üzerine vekalet ihtiyâç kalmadığından yeminle idilen mürâcaatda Halim Çelebi Efendi'nin bazı tekliflerine göre tebdiliyle dergâh-ı mezkûre ihaleten amil tayin ve izam buyuruldu ise de üç yüz senelik bir ailenin maneviyyesini hiç bir vecihle caiz olamayacağı nazar-ı itibara alınarak şeyhzadelerin hukuku meşrualarını muhafaza zımnında mâhkeme-i şeriyeden vekâleti umumiyeye tescil ettirip makam-ı meşihatten bi'l-havale bâb-ı fetva ve tetkikat-ı şeriyeye de tasdik ettirerek meşihat-ı islamiyye ve sadaret ve meclis-i mebusana müracaatla bir vekil tayini ile dergâh-ı mezkûrun şeyhzâdelere tevcihi icab edeceğine dair istihsal ettiğim ilam-ı şeriyeye iktizasınca beş yüz kuruş baha maaşla şeyhzadeleri okutmak üzere Kayseri Şeyhzadesi Ahmet Efendi vekâlet ve Sakıp Çelebi dailerine asalet-i meşihatnâmesi ihsan buyurulmuş idi. Bilahire Ahmet Efendi'nin Kastamonu Dergâhına tayini üzerine Ferruh Çelebi gönderilmiş idiyse de az bir müddet zarfında O'nun da

Üsküdar'a tayini ile Hasan Dede gönderilip ala külli hal idare edilmekte iken şimdi **Çankırı Şeyhi Nuri Dede Efendi** izam buyurulmuş ise de şimdiye kadar takip edilen usule külliye mekâbiri hale ihtisarı katiyen muvafık olmayacağının vakitle arz edilmesi icab ettiğinden usul-i kadime riayet etmesi lüzumunun emr ü tenbih buyurulması elzemdir.

Mümi ileyh Hanedân-ı Hazret-i Ergun'a üç yüz kuruş maaş verilmesi hakkında emr-i istihsal ettiği ve bu maaşın idare edeceği arz-ı makam-ı alileri kılınmış bir mahalle halkı denmekle şayan ezcümle gelen ziyaretçilerin doğrudan doğruya harem dairesine gelerek it'âm-ı taam etmeleri bedihi olmasına binâen Vekil Dede Efendi diğer vükelây-ı sâbika gibi beş yüz kuruş tahsis buyurularak idârât-ı vakfın dergâh-ı şerif dahil ve haricine sarfına müsâade edilmesi daha muvafık olacağı gibi bir gün kıl ü kale meydan verilmeyecektir. Elan üç yüz kuruşun aileye tahsisi ile menâfi Vekil Dede Efendinin muamele-i keyfiyyesine sarfı kıl ü kal değil, evvelce geçen ... devrelere rahmet okutacağı varest-i kaydı izahdır. **Vekil Nuri Dede Efendi** teşriflerinde makama karşı bir budca tanzimiyle ve varidat ve masarifatı beyn bir sene takdimiyle icab eden emri almışlar. Varidatı sual ettim. **Yirmi yedi bin** kuruş tahmin edilmiş. Acaba bunu kim biliyormuş da böyle tahmin etmişler de gelen vakf-ı mezkurun iradı hadd-i cibayet edilirse çoktur, edilmezse yoktur. Ve iradı masarife katiyen tahmin edilir vakıflardan ve mükedder zira akar-ı icare-i zemimi ferağ ve intikal memulat gibi yüzde yetmiş beşi arazi muamelat olub el-yevm vakfın nerede, ne miktar arazisi olduğu meçhuldür. Vekalet-i şeriiyem hasebiyle hükümetin emriyle muayyence jandarma tetkik edilerek vakfa ait kuradan Kirazlı nam diğer Erguniyye ve Andız ve Gökler ve Sınkçılar ve Bayat ve Musa karyelerinde arazi ... ve mesah muamelesini icza ettim ise de tasdik de henüz tahrir muvaffak olunamadı. Bundaki esbabı biz vakf-ı mezkure medar olmak üzere beş-on kuruş varidat buluyoruz. O da vekil efendilere yarıyor. Vekilin birisi işini düzeltmeden onun azli diğerinin nasbı yine vakıf araziyyeti mucib oluyor. O da biraz harçlık tedarik etmekle meşgul iken haydi bakalım bir tebeddül daha. Vükelatın tebdili ise Hanedan-ı müşarun ileyhanın makduriyetini mucib olmak başka bir şeyi intac etmiyor. Biz feryat etmeden usandık. Dergah da pes eyledi. Ne harem ne selamlık dairesinde kimse yoktur. Vekil Dede Efendi Konya'ya teşrif etmeden tekmil para alacak yerlere tembih etmişler. Hiç bir yerden on para alınmıyormuş. Kendileri beş-on güne kadar gelecekler iken, otuz beş gündür el-yevm gelmediler. Ve gelecekleri de şüpheli ve anı olduğunda burada aile ve hademegân aç amma hakikaten aç, lafz-ı mezd değil. Kanaat-ı vicdaniyye hasıl olduğu halde aç olduklarını bin mühürle isbata hazırım. Üç kile hanta **Sakıp Çelebi Efendi** kefaletiyle veresiye alınmış. O da heba olub gitmiş. Yağ yok, tuz yok, gaz yok, her etrafiyla rezaletten başka bir şey yok. Nuri Dedenin yine gönderilmesi, efendimizce matrub ise süratle i'zam u muaş hususunun ... kendisine tahsisıyla ... dergah-ı mezkure sarfı hususunun nazar-ı itibare alınması cümle tarafından müsterihimdir. Yok eğer maksat **Nuri Dede Efendi**'yi idare etmek ise kendüsi maiyyeti reşadette kaldıkça kendisine bir miktar tahsisat gönderile.

Maruzumdur. Dergah-ı mezkurun hüsn-i intizamı ve idaresi matlub ise burada Nuri Dede Efendi'yi bin kere okutur muktedir çelebi efendiler bulunduğu gibi muhibbandan ve Mevlevi meşâyihından **Rıfat Efendi** ve saire gibi iktidarı müselleme bendeleriniz mevcut iken artık **Nuri Dede**'nin izamı artıktır. Sıkça sıkça

vekillerin azl ü nasbı dergah-ı şerifin mahvına sebep olduğu da ilaveten arz ederim efendim. **Temmuz 1328** Kütahya dergahına müsafireten mukim Akçaşar Mevlevi Şeyhi Mahmut Faik

Bu mektup dergâhın son yüzyıl içindeki durumunu gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Son yüzyılın ilk çeyreğinde doğan ihtilâfları, vakfin son durumu, dedelerin sık sık azl ve nasblarının ortaya çıkarmış olduğu durum ve haklarında elde mevcut olmayan bazı bilgileri içermektedir.

Şu belgede son dönemde dedelik yapmış olan zevâtın özelliklerini ve Mevlevihâne'de cereyan eden tatsız işleri özetlemektedir:

Kütahya Mevlevi Şeyhi **Hamdi Efendi** merhumun irtihâlinde biraderzâdesi **Hüsamüddin Efendi**'nin vekil-i mahdumu **Ergün Efendi**'nin asıl tayini buyurulduğu malumdur. **Ergün Efendi** hilkaten saf dil halkdan, ülfetden mütevahhiş her şeyi anlıyor ise de ifadeden aciz bir halde olduğu gibi sâfiyetiyle berâber zikrullahı devamı bazı harika zuhuruna bâdi olarak halkın hüsn-ü zan ve teveccühüne mazhar olmasına **Hüsametdin Efendi**'nin bir tavr-ı avam-ı pesendânede bulunması mümi ileyh hakkındaki teveccühe bir kat daha sebebiyet vermiş. Nihayet **Amil Çelebi**'nin vurudı ibtidâ **Hüsam Efendi**'nin zihnini tahdiş ederek derhal iadesine bir çare düşünürken Kütahya'nın sâhib-i nüfus ve aklı olmağla hakkında medh u zem câri bulunmakta olan **Hüsam Efendi**'nin mahdumunun kayınpederinin pederi bulunan, hilafeti de rivâyet edilen **Rifat Efendi**'yle isti'sâre bağçesinde on beş seneden berû idare ettiği dergâh-ı şerif evkâfının hisâbı rü'yetine kıyam edilürse kendisünce işin mühim olacağından sukût-u bilâ ihtiyar **Amil Çelebi**'ye mümâşete başlayarak dergâh-ı şerifin umur ve hususunu derhal tevdi eder.

Gelelim **Ergün Efendi** taraftarınca halk geldiği gün iade etmek ister. **Hüsam Efendi** mani olur. Şimdiye kadar ben vekil idim. Biraz o olsun, haber edin der. Vekil veya asıl olmasında tereddüt hasil olur. Ta ki memuriyetin vesaire davet tezekkürleriyle celp edilerek meşihatnâme kıraat olunur. Semâhanede iken dervişân ve muhibbân birbirinin gözüne bakarak derhal ağlamak isterler. Makâmı çelebiye karşı ...ve daha muâzından bi't-tihâşi sukutun muhafaza iderler. Fakat bâ'de'l-mukabele müracaat için müzâkere ve isti'sâreye başlarlar. Bu sırada **Hüsam Efendi** köye gider. **Amil Çelebi Efendi** dergah-ı şerife uzakça bir konak isticâr eder. Fakat dergâh-ı şerifin lazım gelen hudemâtını icrâya da çalışır. Şeyh Efendi olmasını bir yaşır oldukça tefrisini benzetir. İki vakit iken imamın imametliğine fehm ider. Ve vakit namaz kılınır. Her hafta mukabele yapar. Bununla beraber haneye ayda on mecdiye, açığıya keza bir de Rum liyakatsız dört mecdiye muaşlı bir hâdim peyda ider. Muhâdimin gayet şuyur ve her gün dıraz telebbüz başka olarak levazımın gezmeleri de halka pek hoş gelmez. Mütevâliyen şikayete başlarlar. Muhibbân dergâhdan çekülür. Son mukabelede kimseyi bulamaz. Mahdumlarıyla ism-i celal okur, çıkar. Şikayetin teşdidine bâdi olan sebebin biri de harem dairesinden şeyhzâdeleri ihraca teşebbüsleri olur. Şikayetin en koyusu meclis-i mebûsan ile meşihata takdim edilüp efendimize tevdi` edilen ve yüz kırk beş mihr-i havi olan mahzarı umumidir. Nihayet Kütahya'da ikamet-i mucib-i nedâmet olduğu tezahür etmekle der-saâdete gelür. Anı müteakip **Ergün Efendi**'yle on altı-on yedi sinninde bulunan küçük biraderi **Sakıp Efendi**'yi (valide ayrı) mütesahhiyen akrabalarından

kırk- kırk beş yaşlarında ve dergahın semâisi **Sakıp Efendi**, **Amil Çelebi**'yi müteakiben gelirler. Artık **Amil Çelebi** istifa eder. **Ergün Efendi**'nin sâfiyetini âşikâr ettiğinden **Sakıp Efendi** buhariyyede kuyudan geçirilerek şeyh-i diğer **Sakıp Efendi** vekil tayinin buyuruldu. Meşihatnâme ile vekaletnâme mühürlenmeden bir de **Hüsâm Efendi** geldi. Asaletle de vekaletle de hariçten birisi tayin edilirse ve aradan ... kübra duyuracağını arz etmiş, üzerine **Sakıp Efendi**'nin şeyh-i fakirin vekil tayin buyurulacağını beyan buyurulur. O olursa pek âlâ memnuniyetle, fakir huzur-u reşâdetpenâhiye çağrılırim. Erenler zuhuratı böyledir. Nazarın vekil oldunuz emrine muhâtap olarak eyvallah der ve dâmen-i reşâdet-i takbîl eylerim. Allâh-u âlem bi's-sevâb.

Aile-i meşihat iki kısım. Biri **Hüsâm Efendi** taraftârani, diğeri **Ergün** ve **Sakıp Efendi** taraftarani. **Hüsâm Efendi** çocukların valisi olup türbedarlıkta bulunan **Rifat Efendi**'nin dergâhta yani türbedarlıkta bulunmasına ve dört mecrediye muaş almasına ve ser semâi **Sakıp Efendi**'nin şimdiye kadar muaşı yok iken şifâhen fakir ve **Şeyh Sakıp Efendi** ve mûmi ileyh **Sakıp Efendi**'ye hitaben şeref sâdır olan yüz kuruş muaşın verilmesine katiyen razı olmadığı gibi mâruzatta da bulunacağını söylüyor. **Hüsâm Efendi**'nin bir de biraderi **Burhanettin Efendi** var. Ana da biraderi ayda dört mecrediye niyaz verirmiş. Ve cennet-mekân efendimizden o suretle bir de emirnâme var imiş. Diğer tarafta bu zata verilen para hangi vazifesine mukabil veriliyor. Eğer çelebi olup fakir'ul-hal bulunduğu için ise andan daha fakir çelebiler ve anlara da vermek iktiza eder diyorlar.

Mutâala-i âcizanem her iki tarafı da iskât etmek üzere efendimizden bir emir istihsali ola. Pederim cennet-mekânın emriyle **Burhanettin Efendi**'ye ayda dört mecrediye verilmekte ve şimdi ise verilmemekte olduğu tarafından arz-ı niyaz olunuyor. Kuyuda lede'l müracaa Kütahya Mevlevi Şeyhi Vekili **Hüsâmettin Efendi** öyle bir emirnâme tasdir buyurulduğu anlaşılmağla kemâ fi's-sâbık mûmi ileyhe dört türbedara dört mecrediye niyaz ve mine'l-kadim dergâh-ı şerifte her kimlere ne vazife ile ve ne miktar muaş verilmekte ... anları ifa etmek ve başkaca bir şahsa muaş ihdasına meydan verilmemiş. Mealinde olmak gerçe her iki tarafta fakire fevkalade hizmet ediyor. Artık hakka hak batla batıl görünür, arif olan mesleğindeyim. Maruzat-ı ahirem hakkında mütalaa ve muaveneti arifanelerine muhtacım. Mezkur **Burhanettin** her gün gelir muaşından bahseder, ister

Artık müsaade buyurulur ise Kastamonu meselesini başka arz edeyim. Mezkûr **Burhanettin Efendi** semâzen tayin edilerek o suretle muaşını almakta. Vârid-i hâtir ise de mûmi ileyh pek cahil, dua okuyamaz.

Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi ile ilgili önemli zevât:

a- Fatma Hanım: Osman Paşazâde adında Kütahya eşrâfından biri ile evlenmiştir. Kısa süren bu evliliğinden doğan kızı Aişe'nin de ömrü kısa olmuştur. Dervişlerle birlikte hacca da gitmiştir. Hac dönüşü Mevlânâ Hazretlerinin kabrini ziyaret etmiştir. Bu ziyâret esnasında bazı şiirler söylemiştir.

Bütün hayatını tedrisata adamıştır. Kısa süren evliliğini müteakip evlenmemiş, yaşadığı dönem içinde çevresinin meseleleriyle hem-dem olmuştur. Bu arada Mesnevi'nin mâneviyâtı üzerinde yoğunlaşmıştır. Sahâvetinden dolayı kendisi **ümmü'l-fukara** olarak anılmıştır.

Şiirlerinden iki tanesini Mustafa Sâkîp Dede tespit ederek eserinde yer vermiştir.

Mevlâyadır visâlimiz ve biz mevlevileriz
Ser mest-i sırr-ı marifet-i mesnevileriz

Neyler gibi ki seyr-i makâmât etmede
Hem pâ-y-i vecd ü hâlet-i hûy-i kavîleriz

Bigânelerle peyrev-i pir olmazız hele
Hem demler ile kâfile-i manevîleriz

Bî ift-ü hayz-i tayy-i mekân eyleriz müdâm
Sellâki zâd u râhile-i pertevîleriz

Mânend-i şems Fatma tenhâr u ol yürü
Mevlâyadır visâlimiz ve biz mevlevîleriz.

Dil-i halvet güzîn-i râz iden îş u hayâlindir
Dû dîdem rehneşîn-i zâr eden şevk visâlindir

Dil ü dilde nice bî dûd-i dûr olsun bu esnâda
Ezelden her biri bir gûne sermest-i celâlindir

No'la dâim harâb-ı neş'e-i feyz olsalar zîra
Dû âlemde iki kardeş hayrân-ı kemâlindir

Yeridir olsalar rû mâl-i fırsat asitânında
Bir yekpâre ihlas ve biri ayn-ı cemâlindir

Aceb mi olsalar âyinedâr-ı dest-i ihşanın
Biri dervişi gam pîşe biri abdâl-i hâlindir

Gerekmez rûşenâ-yı mihr ü mehden onlara şehâ
Ki bunlarda harîf-i meclis-i câm-ı hilâlindir

Eğer çe kem nümâdır Fatıma geç bîn ü geç fehme
Veli çeşm âşinâ-yı hikmete genc-i nevâlindir³²

Fatma Hanım'ın Mustafa Sakıp Dede'nin Kütahya'da kalmasına ve oraya bağlanmasına büyük katkısı olmuştur. Mustafa Sakıp Dede Fatma Hanım'ın kendisine göstermiş olduğu hürmetten dolayı O'na hayrandır. Sultan Divani hal-i yakazada Fatma Hanım'a Mustafa Sakıp Dede'nin Kütahya'ya geleceğini bildirmiştir. Fatma Hanım, Mustafa Sakıp Dede Kütahya'ya teşrif edince müşahedesinde kendisine gösterilen gencin O olduğunu anlamıştır. Böylece Mustafa Sakıp Dede kırk sekiz yıl sürecek şeyhlik hayatına Fatma Hanım'ın maddi-manevi himmetleriyle başlamıştır. Ayrıca Fatma Hanım, Mustafa Sakıp Dede'yi terbiyesi altında bulunan Hüseyin Çelebi'nin kızı Havva Hanım ile evlendirmiştir. Bu evlilik Kütahya Erguniyye Mevlevihânesi için bir dönüm noktasıdır. Böylece, Mustafa Sâkîp Dede Kütahya'ya tamamen bağlanmış, tekke de en önemli dönemini yaşamıştır. Kütahya Mevlevihânesi bu dönemden sonra inkıfaya uğramamıştır.

³² Sefine s.360

Fatma Hanım'ın Divan'ı olduğundan bahsedilmektedir. Yukarıdaki şiirlerden de anlaşıldığı üzere Fatma Hanım Mevlevîliği anlamış ve bu konuda hizmeti geçmiş bir şahıstır. Dönemine ait bazı el yazması eserlerde şu kayıt bulunmaktadır ki Fatma Hanım'ın künyesi görünümündedir: **Vakf-ı el-hace Fatma Hanım min evlâd-ı Hazret-i Mevlânâ kuddise sirruhu'l-a'lâ li-fukâra-i tarîka-i cedd-i bi'l-emcedleri mezkûr mukîmine fi'l-makâmı münîrîn el-Ergunî be-Kütahya afâ anhâ ve gafere lehâ.**

Divan'ı hakkında Nuri Dede şu bilgileri vermiştir: ... ve Hacı Fatma Hanım'ın Divançesi merhum ve mağfurun leh Said Hemdem Çelebi Kuddise Sirruhu Hazretlerinin der-seâdetden teşriflerinde birer sûretlerine yazdırub yine göndermek üzere emanet suretiyle götürüp iade edilmeyerek Konya'da kaldığı ve bunların şeyhlerin bir çoğunun Sefine-i Mevlevî'de menâkipleri muharrer bulunmakla bu kadar çok kuyud elde ederek huzur-ı mürşidânelerine takdim kılınmağla.

Bazı kayıtlarda varlığı hakkında bu şekilde bilgi verilen Divan'a şu ana kadar rastlanılamamıştır. Fatma Hanım H.1122/1710'da vefat etmiştir. Kabri türbededir.

b- Kâmile Hânım: Küçük Arif Çelebi'nin kızı olup ilk Mesnevîhân kadınlar arasında yerini almıştır. Kütahya'da yüzünde örtü olduğu halde Mesnevîhânlık görevini ifa etmiştir. Görev yaptıkları yıllarda Kütahya Mevlevîhane'sinin başında belli bir şeyh yoktur. Bu açıdan yapmış oldukları görevin önemi daha da büyüktür. İffetî, marifetullaha vakıfıyeti yanında, derviş ve fukaralara da hizmet etmiştir. Kabri Erguniyye türbesinde olup, Zeynüddin Çelebi'nin sağ tarafındadır. Mustafa isimli birisiyle evlenmiştir. Erkek evlatlarından başka Fatma, Emine ve Hatice isminde üç kızı vardır. İffet ve edebinden Mustafa Sakıp Dede özellikle bahsetmiştir.

c- Mevlevî Akif Dede: Kütahya'da hizmet etmiş olan Mevlevî dedelerinden biri de Akif Dede'dir. Kütahyalıların saygı ve hürmette kusur etmemeye çalıştıkları bir şahıstır.

Ahmet Yakuboğlu kendisinden sitâyişle bahsetmektedir. Hatta vefatına yakın bir zamanda kendilerinin yağlıboya bir resmini de yapmıştır. Bütün rahatsızlığına ve ağrılarına rağmen, cübbe ve sikkesini giyerek kendisinin bu konudaki ricasını kırmamış, dört saat boyunca Ahmet Yakuboğlu'nun karşısında, resmini yaparken oturmuştur. Resmin yapılması esnasında simasına, çektiği ağrıları yansıtmamaya çalıştığını Ressam Ahmet Yakuboğlu sitâyişle anlatmaktadır. Akif Dede hakkında Yakuboğlu ayrıca şu bilgileri de vermiştir:

Akif Dede tekkeler kapatılınca bir müddet Küçük Hamam sokağının köşesindeki mescitte vazife yaptı. Namaz kıldırdı. Mustâfendi'nin vefatından sonra muvakkithâneye, mesleği olan saatçiliğe oturdu. Onlar Konya'daki çile arkadaşı Mehmet Dede ile birbirlerine selam gönderirlerdi. Mehmet Dede'ye dergâhta bir vazife verilir. Hazret-i Pir'in kanadının altında hizmete devam eder. Nihayet bir gün müzenin müdürü Dede'ye emekliliğinin geldiğini bildirir. O zavallının dışarıda kimsesi olmadığı için başka uzak yerlerde bir akrabasıyla temas kurmak üzere bir gün müsaade etmelerini ister. Babası da mevlevî olan ve gençliğinde Yenikapı

Mevlevihânesi'nde mukabeleye katıldığı bilinen Hasan Ali Yücel'in maarif vekili olduğu yıllar. O gece rüyasında Mevlânâ Hazretleri, Hasan benim dervişimi koru diye, Hasan Ali'ye görünür. Rüyanın heybetinden uyanan Maarif Vekili merakla, sabırsızlıkla bekler. Uyuyamaz, döner dolaşır. Sabahleyin ilk iş Konya valisini arar. Ne var oralarda diye. Asayiş ber-kemal. Oradan bir havadis çıkmayınca müze müdürünü arar. Oradan da mühim bir şey yok, işler yolunda denilir. Vekil ısrarla en ufak teferruatı istiyorum der. O zaman müdürden sizi o pek ilgilendirmez ama dün dedenin emekliliği geldi, cevabını alınca hiç bir şey yerinden oynamasın ben Konya'ya geliyorum emrini verir. Hulâsa ertesi gün özel idareden çıkarılan emirle kayd-ı hayat şartıyla yerinde bırakılmak, keyfiyet İsmet Paşa'ya da anlatılmak suretiyle mesele kapanır. 1953 yılında Şeb-i Arus için gittiğimizde dergâhta Dede'nin kendi odasında eliyle pişirdiği kahvesini içtimdi. Akif Dede'den sual ettiydi.

Akif Dede üniversite talebelerinin bir zaman gelip ceplerinde tabanca ile dolaşacaklarını bu anarşi devrinden çok daha evvel haber vermiş bir kimse idi.

Demokrat Parti'nin son yıllarında kendisine şöyle bir havadis getirmişler. Bir belediye zabıta memuru caddeye park yapmış hususi araba sahibine yasağ olduğunu hatırlatarak çekmesini söyler. Belediyede aza olan o kimse bu memur vazifesini yapıyor demez, hemen gider onun işine son verdirir. Çocuk yeni evli imiş. Açıkta kalır. Bunu Akif Dede'ye anlatırlar. Bu türlü havadislerin tevalisi kendisine söylene gelmiş olacak ki, bu demokratların başına çok büyük bir felaket geliyor. Gidecek, dağılacaklar. Ve bir daha toplanamayacaklar deyiverir. Eskiler manevi rütbesi büyük kabul edilmiş kimselerin yanında onları ağır konuşuracak laflardan ve hatalardan sakınmak lazımdır derlerdi.

Bir gün Dede'nin gıyabında birisi bırak şu deyyusu diye söylenmiş. Bunu Dede'ye ulaştırmışlar. Haa haa diye gülmüş. Efendi sen nasıl gülersin insan kızmaz mı, denildiğinde deyyussam niçin kızayım. Değilsen niçin kızayım, cevabı ile mevzuyu kapatmış.

Yetişip sohbetlerinde bulunduğumuz bütün bu muhterem insanlar, aramızda yaşayan niyaz makamında hatta naz makamına iltifat etmeyen, kendilerinde büyüklük görme hatasına hiç bir zaman düşmemiş bahtiyarlardır.³³

Hoca Hafız Mehmet Dumlu Efendi de 11 yaşında iken Akif Dede'ye intisap etmiştir. Bu intisap Akif Dede vefat edinceye kadar devam etmiştir. Mehmet Dumlu Efendi; "*Batmayan Güneş Devam Eden Gölgeler*," isimli eserinde Akif Dede'ye etkilendiği şahıslar başlığı altında ayrı bir bölüm ayırarak, kendisi hakkında şu bilgilere yer vermiştir:

"Akif Dede merhum Kütahya'nın yetiştirdiği son Mevlevî şeyhlerindedir. Ahvâli, etvârı, eşkâli, kelâmı velhasıl her yönüyle örnek bir insandı. Adeta bir zarâfet ve nezaket sembolüydü. Gökte pilotluk, denizde kaptanlığın dışında bütün sanatlara âşinâ bir insandı. Boş durmayı sevmezdi. Herkesin gönlünü almasını bilirdi. Farsçası mükemmeldi. Aynı zamanda gök bilimine vakıf bir insandı.

³³ Yakupoğlu, Ahmet Rengarenk Kütahay, s. 20

Ramazanda imsâkiye hazırlardı. Bugün Barbaros Okulu yanında bulunan "vakithane" nâm-ı diğer muvakkithâne'de senelerce Kütahyalıya hizmet vermiştir.

Dede Efendi'nin Nusret isminde bir oğlu ve Havva, Sabahat, Ruşen isimlerinde üç kızı vardı. Nusretle aynı yaşlardaydık ve benim arkadaşım. Çocukluğumuz beraber geçti. Nusret kabiliyetli bir çocuktur. İlkokul mezunu olmakla beraber cereyanla müteharrik bütün araç ve gereçleri en güzel şekilde çocuk yaşından itibaren tamir ederdi. Eline alıp da tamir etmediği hiç bir elektrikli araç görmedim. Bu işlerden de zevk alırdı.

Bir gün bir rüya gördüm. Rüyamda Nusret'le birlikte uçaktaydık. Uçak, Kütahya Havaalanı'ndan Balıkesir Havaalanı'na iniyordu. Nusret Pilot, ben telsizciydim. O günlerde ben hafızlığa çalışıyordum. Dede Efendi rüyayı yorumlayarak oğlu Nusret'in teknik alanda, benim ise manevi ilim alanında ilerleyeceğimi ifade buyurdu.

Mehmet Efendi hafızlığını tamamlayıp ailesi tarafından İstanbul'a; "maharec-i huruf" dersleri almak üzere Abdurrahman Gürses Hoca'ya giderken Akif Dede'den izin talep eder. Akif Dede Abdurrahman Gürses Hoca'ya hitaben bir mektup yazar. Bu mektup ile gelen Mehmet Efendi'nin tahsili ile ilgilenmesini ve bu yolda kendisine yardım etmesini ister. Mektupta "dad" harfinden bahseder. Gürses Hoca mektubu alır ve Akif Dede'nin yazısına hayran kalır.

Mehmet Efendi, Akif Dede'nin vefatına yakın günlerine kadar hep beraber olur. Mevlevi Akif Dede 12/11/1955 Cumartesi günü Hakk'a yürütmesiyle O'nun nurlu bedenini Sultanbağı Mezarlığına kendi elleriyle koyar. Bir çok Kütahyalı gibi Mehmet Efendi de Türk Musikisi zevkini, ney üflemeğe olan iştîyâkını, ilâhî meşk etme hevesini Mevlevi Akif Dede'den almıştır.³⁴

Aşağıda kısaca hayatından bahsedilirken belirtileceği üzere Murad Sabri Ergun da oğlu ile mütemâdiyen ziyâret etmişlerdir.

d- Saatçi Mustafa Efendi:

Ressam Ahmet Yakupoğlu çocukluğundan bahsederken saatçi Mustafa Efendi'ye de yer vermiş ve kendisi hakkında şu bilgileri vermiştir:

Muvakkithâne çok zengin saatler meşheri idi. Esasen Saatçi Mustâfendi orada çalışır, boyunca takvimli duvar saatleri yapardı. Bu saatler camilerde son yıllara kadar çalışmıştı. Bu saatlerden bir tanesi Ankara'daki El Sanatları Sergisi'ne gönderilmişti. Saatin her şeyi, ahşap kısımlarına varıncaya kadar, takvimine varıncaya kadar, tamamen Mustâfendi'nin elinden çıkma bir eser. Atatürk'ün takdirlerini kazanır. Ancak sorar ki; çırak yetiştirmiş mi. O sönük ve durgun yıllarda o türlü işlere heves edecek feragat sahibi kimse bulmak kolay mı. Kendisi Mevlevî tekkesinin neyzenbaşı. O türlü sabırlı ve meraklı insanların devri kapanmış. Sergiden kendisine bir altın madalya ile takdirname gönderilir. Halkevinde yapılan merasimle kendisine takdim edilmişti de o devirdeki saz arkadaşlarıyla beraber musiki takımı bir de konser düzenlemişti. O heyetin içinde kendisi ney ile iştirak

³⁴ Ayşe Nur Sır, Batmayan Güneş Devam Eden Gölgele, Alper Matbaacılık, İstanbul, 2001 s. 132-135

etmiş ve ayrıca taksim lütfetmişti. Mustafendi esasen kuvvetli, mahir bir neyzendi aynı zamanda.³⁵

Mustafa Efendi şu güfteyi Hisarpuselik makamında ve çifte sofyan usulünde bestelemiştir.

İntizar-ı makdeminle nev bahar eyler hulûl
Geç kalır da gelmezsen ah eder ömrün ufûl
Bezme gelsen hep bulur seyrinden âmâlîm husûl
Geç kalır da gelmezsen ah eder ömrün ufûl.

Musfâfendi 1938 yılında vefat etmiştir.

e- Murad Sabri Ergun Çelebi:

Kütahya'da Mevlânâ'nın soyu Eş-şeyh Abdulkâdir Çelebi'den itibâren iki kola ayrılmıştır. Eş-şeyh Abdulkâdir Çelebi'nin, nesilleri devam ede gelen İsmail Hakkı ve Ahmet Keşfi isminde iki oğlu vardır. İşte Murat Sabri Çelebi, Ahmet Keşfi'nin torunu Ahmet Celâlettin Çelebi'nin oğludur. 11 Temmuz 1324/1906'da dünyaya gelmiştir. Konya İmam Hatip Okulu'nda tahsilini tamamlayarak, Kütahya'nın muhtelif okullarında öğretmenlik yapmıştır.

Bu çalışmayı yaparken devamlı kendisinin notlarına ve istinsahını yaptığı eserlere başvurduk. Kütüphanesinin dört bölümünü inceleme fırsatı bulduk. Mevlevilik ile ilgili basılmış olan eserlerin hemen hemen tamamını elde etmiştir. Mesnevi'nin basılan bütün şerhlerini kütüphanesinde bulmak mümkündür. İmam Hatip Okulunu Konya'da okuması, neseben dedeleri olan Mevlânâ Hazretlerine mânen de bağlılığını artırmıştır. Ahmet Halis Dede'nin babası Mustafa Sakıp Dede'yi her yönüyle anlattığı Tufeyli Sefinesi'ni istinsah edecek kadar güzel bir Osmanlıca, Mesnevî'yi Farsça'sından okuyup anlayabilecek kadar iyi bir Farsça ve Kur'ân-ı Kerim'i tefsir edebilecek kadar da inceliklerine vakıf Arapça bilmektedir. Kendisini ilmen geliştirmede gerek mezun olduğu okulun, gerekse de öğrencilik yıllarını geçirdiği Konya'nın manevî ikliminin tesiri olduğu kesindir.

Murat Sabri Ergun, fırsat buldukça Kütahya Erguniyye Mevlevihâne'sinde Mesnevî'yi şerh ederek, bir nevî Mesnevihânlık görevi ifâ etmiştir. Bu sonucu, Mesnevinin her türlü baskısını elde etmeye olan tutkusu ve onları büyük bir özenle muhafaza etmesi de doğrulamaktadır.

Oğlu Kütahya Senatörü Sayın Fevzi Ergun Bey; babalarının her seher Kütahya Çelebilerince virt olarak okunan evrâdı okuduğunu belirtmektedir. Hatta bu evrâdın yazılı olduğu kitapçık kendilerinde mahfuzdur. İstinsah ettiği Tufeyli Sefinesi'nin sonuna Mevlevihâne ile ilgili hâtıralarını nakletmiştir. Bunlardan risalelere geçmiş, meşhur olan Mehmet Ziya'nın da bahsettiği Ahmet Halis Dede'nin naaş-ı şeriflerinin çürümeyip, kabri-i şeriflerinde bir nur parçası gibi parlamakta olduğu şeklindeki hatırayı naklettikten sonra bu şahıslar için şu değerlendirmeyi yapmıştır:

³⁵ Yakupoğlu, Ahmet, age. s. 25

Burada yatan zatlar öyle büyük zâtlar ki, tarifi mümkün değil. Eşi yoktur. Ne yazık değerlerini çok kimse takdir edemiyorlar. Buradaki müşahedemi açıkça anlatamayacağımdan özür dilerim.³⁶

Kütahya Çelebileri'nin şeceresini, doğum ve vefat tarihleriyle inceleyerek tespit etmiştir. Aile dostları olan Feridun Nafiz Uzluk ile devamlı mektuplaşmıştır. Feridun Nâfiz Uzluk'un bu mektupları Mevlevihâne'nin tarihi ile ilgili önemli bilgilerin tespit edilmesine vesile olmuştur. Feridun Nafiz Uzluk Bey'den kendisine, tespit edilebilen; **"Muhterem Çelebim Murad Bey"** şeklinde başlayan beş tane mektup gelmiştir. Bu mektuplarda hem Kütahya Erguniyye Mevlevihânesi hem de Mevleviliğin bugünkü durumu ile ilgili bilgiler, Feridun Nâfiz Uzluk tarafından kaleme alınmıştır. Bu bilgiler Mevlevihane ile ilgili çalışma yapanların yararlanabilecekleri bir kaynak durumundadır. Murad Sabri Çelebi ayrıca diğer Mevlevî Dedeleri ile de yazışmaktadır. Bunlardan birisi Şam Mevlevihânesi dedesi Ahmet Fâik Said Dede'dir. Bu mektuba göre bu şahıs ile de aralarında sıkı bir bağ vardır. Bu mektup şöyledir:

Kıymetli kardeşim Hacı Murat Çelebi. Mektubuma başlamadan Tanrı selamlarımı sunarak hasretlerimle selamlarım. Kardeşim bizden haber sorarsan biz oldukça iyiyiz. Yalnız sizin hasretliğiniz var. Kardeşim bizden ayrıldıktan sonra sizlerden hiç havadis alamadığımız için çok müteessiriz.

Kardeşim, haccınızı ta Kütahya'ya kadar mübareklerimiz. Kardeşim bizden sizin şoför fotoğraf almıştı. Ne yaptı. Sonra refikanız rahatsızlığı nasıl oldu. Allah afiyet versin. Sonra bizim oğlan Hacı Said size çok çok selam, özür diler. Semaver ne oldu. Bunun için biraz acele etmenizi rica eder. Sonra kardeşim mektuba değil satırlarıma son vermeden selam eder, sıhhat temennisinde bulunurum. Bizim çocukların hepsi selam ederler. Bizim aile sizin aileye çok çok selam eder. Sıhhat temenni eder. Elektrik 120 volt olsun başka markası cezine olsun. Unutmamanızı rica ederim. Ve bütün dervişler size selam ederler, sıhhat temennisinde bulunurlar. Kardeşim bir kaç mevlana rozeti ve bir kaç tane de yüzük gönder. Semaverin içine bırakınız. Kıymeti ne kadarsa bunu yaz. Ve ben kıymetini size gönderirim. Acele cevap vermenizi rica ederim.

Yazan Post Mevlevî Şihi. 5/4/967 Perşembe.

Murat Sabri Ergun Çelebi Şam Mevlevî şeyhi ile olan bu irtibatımı defalarca yapmış olduğu hac yolculuğu sırasında geliştirmiştir.

Murat Sabri Ergun 18/03/1983 tarihinde vefat ederek, Kütahya Ahi Erbasan Mezarlığına defnedilmiştir.

Kütahya Mevlevihânesi'nin Vakfiyeleri:

Mevlevihânenin vakıfları Ergun Çelebi hatta daha da erken dönemde kurulmaya başlamıştır. Türbenin bulunduğu kısım Hazer-i Dinar vakfı üzerinde kurulmuştur. Dergâhta Dedelik yapan kişilerin Germiyanogullarıyla yakın olması Mevlevihâne vakıflarının şumûlünün genişlemesinin ve gelirlerinin artmasının en büyük nedenlerinden birisidir. Aşağıdaki belgelerde de görüleceği üzere Germiyân

³⁶ Murad Sabri Ergun, istinsahını yaptığı Tufeyli Sefinesi'nin sonundaki notları. S. 188. Eser mahdumları Emekli Senatör Fevzi Ergun'un Hususi Kütüphanesindedir.

Beyi II. Yakup Çelebi Vakıflarından Mevlevîhâne için ayrılan 5000 kuruş nakit hemen hemen vakfın diğer gelirlerine eşittir.

Elde mevcut olan Mevlevîhâne vakıflarından birisi şöyledir:

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Dâne hây-i senâbil-i hamd ü senâ. Pirâye-i küşteri ez be-mâ hayderi fâliku'l-habbi ve'n-nevâ. Kılınmak emr ü vâcibdir ki, ednim hin-i sefere-i am-i ost derin han yağmaçe düşman çe dost mazmunu taze nihâl-i bostan-i imtinanidir. Ve habbi hubb-i âlûd ve redd-i derud esyâ-yı deyyân cân içre mevcûd olmak lâzım ve lâ-büddür ki, dolâb-ı iltifât-ı medâr-i muhammedî âsi sûyende ümmete dâir değil midir. Vefkincâ ümmet-i rahmet menkıbet-i müstağni-i lücce-i ihsândir. Salavât-ı aleyhi bil-ebcâl ve ale'l-âli matle-i liâl.

Emma ba'dü enhâr-i bihar sadaka-i câriyeleri tarafı taraf-ı ceryännümâ olarak bu mezraa-i âhiredte sırr-ı sebez sünbüle-i bürrî beri neşv ü nümâ bulan sabikân hâme gerdân-i tevkî-i refî-i sultanî ve hala fîsk-ı sâz kâr-ı hayr-i medâr-ı hâkânî hayr-i ricâl-i devlet hamir-i mâye-i sedâd u sadâkat devletlü inâyetlü **Mehmed Saîd Hâlet Efendi** necli'l-merhum **Hüseyin Efendi Hazretleri; men ya'mel miskâle zerratin hayren yerahu** mazmûnı beşâreti nümûnuna vâkıf ve her çe kârı bed rûy-i misline ârif oldukları hâlde dâru'l-hilâfetü'l-illiyeye yani muhammiye-i Kostantiniyyede Hüdavendigar esbak me'vâ mekân huldü âşiyân-ı sultân Süleymân Han tabet-i hadîkat-i merkadehu bi'r-ruhu ve'r-reyhân. Hazretlerinin Cami-i Kebir lamîu't-tenvirleri civârında Boztoğan kemeri Mahallesinde vâkî ni'me hâne-i seâdet-i âşiyânelerinde zât-ı vâlâlarına mesned-i izzet-i müsned olan otada sakata çîn-i kerem-i Huda yani muhlis-i sahih-i imzânın tertib eylediği meclîs-i şer'i enverde âtiye'z-zikri'l-cemil vakf-ı cezilerine bir dâiyye-i tescil ü tesbîl mütevellî nasbıyla tescil buyurdıkları âb-ı rûy-ı müderrisin-i devlet kuvvetül kulûb erbab-ı fazilet seadetlü faziletlü Keçecizâde Mehmed Güret Efendi ibn Sadru'r-rumu'l-merhum Mehmed Salih Efendi Hazretlerinde bu üslûb-ı merğûb üzre dâne şümâr-ı makâl-i hayr-i meâl olub velâyet-i Anadolu'da Medine-i Kütahya'da sımet-i mezâri' ahvalihâ ani'l-âfâti's-semâviyyeti've'l-arziyyede Bölücek Mahallesinde vâkî Aksu dimekle şehir-i nehr-i cari üzerinde dair-i her biri ledalcesiran ve'l-ahâli malumetü'l-hudûd ve eshivali iki ocak esyab-ı dakika ki, biri yukarı değirmen aharı aşâğı nâm, diğeri Nuri Çelebi değirmeniyle şehir-i tenşandır mezkur yukarı değirmen ba hüccet-i şeriyye-i meriyye şirâen mülküm olan yirmi sehm itibariyle üç sehm-i muayyenemi ve aşâğı değirmenden yirmi dört sehm itibariyle sekiz sehm-i muayyenem ki, ceman on resm-i hissemi intimâen li-rızâi'l-mevlâ ve ibtiğâ-i li-sevâbi'l-izn-i ... te'yiden ve tahliden vakf-ı sahih ve habs-i sarîh idüb şurûtunu bu suretle cilveger sahiha-i beyan eyledim ki, hısâs-i şâyia-i mestûra bir kavî-i eimme-i mebrura dest-i sıyânet yebüset-i mütevellî ile bâ icâre-i vâhide-i sahiha bir kimesneye îcar olunub bi-fazlihi Teâla hasıla olan gûllesinden evvelan medine-i muharrerede biri köprü başında diğeri mevlevîhâne pişgâhında ve ahiri **Tonbay Zokağı** nâm mahallerde vâkî âb-ı nâbları reşk-i mâi'l-hayât ve selsebil olan üç aded çeşme-i bî adil ile çisr-i kebir lede'l-iktizâ tecdîd ü tamir ve medine-i mezbûre haricinde Dikilitaş nâm mahalde kâin çeşme-i mâ-i lezîzin tamir ve levâzım-i sâire-i ... senevi yüz kuruş harç ve sarf olunub sâniyen feyz-i fazlası burûca âti vazife-i muayyine-i mütevellî ve câni ve harc-ı muhasebe bade'l-ihrâç medine-i merkûmede kâin mevlevîhâne-i irşâd-ı âşiyânede

hücrenişinân seyr ü sülûk sikke-i pûşân-ı kanâat-ı meskûk tarikat-ı âliyye-i mevleviyye ala sâhibiha takdisati'n-nümuyyede semâ gerdan olan dervişân hırka bedd ü şan cenâblarının lokma bahaları için şeyh efendiler kabz u sarf buyuralar. Ve vakf-ı şerif-i merkumun tevliyeti mevlevihane-i mezbûrda postmişin-i mürşidîn ve demkeş hazret-i celâlî'l-millet-i ve'd-din olan himmetlû şeyh efendilere meşrûta olub ğulle-i merkûmeden beher mâh yirmi akçe vazife-i tevliyet ahz eyleyeler. Ve fukara-yı dervişân-ı mevleviyyeden bir kimesne dahi müteveli şeyh mûmî ileyh intihabıyla vakf-ı mezkûrîme câbî tâyin olunub edâ-i hizmet eyledikten sonra ğulle-i vakf-ı mezbûrdan yevmi iki akçe vazife-i cibâyet verile ve vakf-ı mestur zir-i sâye-i himayet vâye-i müfti-i devran lâ zâle yerfulü fi'l-akşam-ı min niamin imzaihi'l-müntehi fil ev fa niamin hazretlerinde muhammi ola ve be her sal huccete kalda medine-i mezbûrede şeriat-ı garra bulunan hükkâm hazaratı vakf-ı mezkûrun muhâsesesini bir nehc-i şer-i rüyet-i birle tescil ü imzâ buyurub on beş gurus harç muhâsebe îta oluna ve sucula ve avnuhu teala şurut-ı vakf-ı mesbutun tağyirat ve tebdilat ve teksîrât ve taklîlât ve ihracat ve idhâlâtı her bâr kerratla yedi müşeyyimete buyusete ve merbut ola. Ve teakıb rüzgar ile şurut-ı mezkûreye riâyet düşvâr olur ise ğulle-i vakf-ı merkûme ale'l-ıtlâk fukarâ-yı müslimine meşrûta ola deyü şurut ve kuyudını tayin ve tebyin-i birle hisas-i şayia-i sabika-i bundan akdem şevâğil olarak müteveli-i mûmî ileyhi mahallinde vakfiyyet üzre kabza teslît anlar dahi bir nehc-i şerî vekîli meârifetiyle ahz u kabz ve evkaf-ı saire mütevellileri gibi tasarruf eyledi buyurdıklarını sıdk-ı fuâd ile tasdik ve kavî ü reşâd-ı evvel ile kabul u tahkîk eyledikten sonra muşârun ileyh vâkıf u ...: eskâr-ı lâzât dâireti meşhûnete be-keremi's-settâr hazretleri bir dâi-i ahkâm-ı ahkâm îade-i kelam buyurub vakıan vakf-ı akar muhtâr-ı eimme-i ahyâr serâyiçi'l-ümme kâşifi'l-ğâmme İmâm-ı Azam Ebu Hanife Numan bin Sâbit illiyyu't-takdis ve't-tardiyye medârât-ı tahûnetü'l-eflâk bedelî's-seyyârât ve's-sevâbit hazretlerinin nezd-i hatırlarında eğerçe sahih olub amma sıhhat-i müstelzim lüzum olmadığından fazla vakf-ı meşâ'i bazı eimme-i kirâmın rey-i mihr-i iltimalarında mânend-i kurs-ı mâhiliğe dâr adem-i cevâz-ı sıhhat olduğu enbâr-ı bereket-i âsâr kütüb-i müteberede medhar kılınan senâbil-i mesâilden olduğına binâen vakf-ı mezburdan ric'at ve istirdada râğbet etmemle kasr-ı yedine ve mahallinde cânib-i riyâ meccânime teslim tenbih, tenbih-i şer'î olunmak matlûbundur buyurdıklarında müteveli-i hâzır cevap dahi ser âğâz-ı müdafîa-i rıza nisab olub vakfiyyet akar her bar imam-ı himam muşârun ileyh Hazretlerinin ind-i alilerinde lâzım olmadığı emri âşikar ise de şâkir u isadnanı imam Muhammed bin Hasan Şeybânî cenâblarının içtihad-ı isabetmümâdlarında mücerred müteveliye teslim bulundukda vakfa lazım târi olduğundan başka vakf-ı meşâ tilmiz-i evvel üstâd-ı azam yani İmam Ebu Yusufu'l-mükerrermin mezheb-i mezheplerinde câiz ü nisâb sıhhati fâiz olmak mülâbesesi redd ü teslim deyü vakf-ı müteveli hâhişkâr-i hikem-i kazâ olduklarında müteşerref-i hizmet-i hatem ü imzâ olan mütênâ'im eltâf-ı kibriyâ dahi icrâ-yı âb-ı nâb hayri ola.

Ve idâre-i esbâb-ı berri-yi ührâ görüb bu zeminde tefâsil-i ihtilaf-i eimme-i eslaf ve ekâvil-i itilâf-ı ecelle-i eşrâfa vakıf olarak ala re'yi men yüsevviğahu yüceyyizu vakf-ı eşrefi mezkurun evvelen sıhhat-i kuvvet lüzum ve saniyen lüzum-i te'yid mersûmuna hükem-i kaza etmeğın men ba'de binâyı vakf-ı şerif mestur pâyende-i sıhhat ü lüzûmu ile istihkâm-ı pîr olub asl u esası muhal indirâs ve dost teaddi mütearrızın nass-ı katî'l-mefad *femen beddelehu ba'de mâ semiahu feinnemâ ismuhu alellezîne yübeddülünehu innellahe semîun alimun* ile redd-i bî-

tebas olundu. Ale vakfi avnullahi Teâla ve'l-a'lâ-i medâret-i devâiri'l-eflâk vemâ tekâtür sema cerri zâlike ve harrara fi evâil-i cümâdiye'l-ülâ li-sene hamsun ve selâsin ve mieteyn ve elif min hicreti men lehü'l-izzü ve's-seâdeti ve's-şeref.

Son yüzyıl içinde Mevlevihâne gelirlerini gösteren belgeler de mevcuttur. Şu belge bunlardan birisidir:

Kütahya Mevlevî Dergâh-ı Şerifi'nin bilumum vâridât cetvelidir:

<u>Yekünü: icar sülüsü:</u>	<u>esâmi-i akârât:</u>	
1680	1680	hükümet civarında hamam
700	700	kahvehâne
420	420	çanakçı dükkânı
240	240	çerçi dükkânı
450	450	aşçı dükkânı
252	252	bakkal dükkânı
1100	1100	kasap dükkânı
900	900	kumluk değirmeni
336	336	Hocazade değirmeni. Nısıf hisse itibâriyle olduğu
480	480	Akse Değirmeni
7020	7020	Hükümet-i seniyyeden şehriye alınan taamiyenin mecmuu sülüsü
5000	5000	Germiyan Vakfından. Geçen sene alınan mikdar olub bu sene fazla zuhura geleceği makuldür.
5661	5661	aşâr bedelinden. Geçen sene alınan mikdar olub rayiç-i hazıra göre fazla olması makuldür.
1000	1000	tımarcı dükkânı. Geçende arz olunduğu üzere bu icar pek güç tahsil edilmekte olduğu anlaşılıyor.
200	200	ferağ ve intikal varidât-ı melhuzdandır.

.....
25539 25539

2200 - Kasap dükkânı masarifi inşâyid olub iki senelik bedel icardan mahsûb ve tenzil olunan 23339 Servi dairesi arz-ı mütekaddime ile arz olunduğu vecihle selefim **Hasan Dede** tarafından ahz olunub buna varidât-ı meyânından hariç bulunan otuz lira dâhil edilmemiştir. 6 Haziran 1328

Kütüphanesi:

Kütahya'daki medrese ve tekkelerin ayrı ayrı kütüphanesi vardır. Mevlevihane Kütüphanesi'nin bunlar içinde yeri önemlidir. Mevlevîliğin tedrisata verdiği önemin bir belgesi durumundadır. Konya Mevlana Müze Arşivindeki (KMMA) bir belgede Kütahya'daki Mevlevihâne kütüphanesinin 1277 tarihinde kitaplarının bir listesi verilmiştir. Bu belgeye göre bu kitapların bir kısmı Mustafa Sakıp Dede ve evlatları ve bazısı Küçük Arif Çelebi ve evlatları ve bazıları da Kütahya vâli ve paşaları tarafından temin edilmiştir. Bu kitaplar mütalaa edilmek ve dışarıya çıkarılmamak şartıyla verilmiştir. 276 kitabın hepsi var olub saklandığı

belirtmiştir. Kitapların bir kısmı Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesine devredilmiştir. Bazı kitaplar şunlardır:

Kelâm-ı Kadim, Matbu, 3; Metni Mesnevi-i Şerif, Yazma, 1; Divan-ı Kebir, Yazma, 1; İbtida ve İmtihânâme, Yazma, 1; Mesnevi ve Ankaravi ve Şerhi; Matbu, 1; Mesnevi-yi Şerhi Ankaravi, Matbu, 6; Mesnevi-yi Şerhi, Matbu, 6; Sakıp İmam Çelebi Rahmetullah, Yazma, 1; Fetevâ-yı Şerif, Yazma, 1; Mesnevi-yi Şerif Ankaravi, Matbu, 6; Şerh-i Bostan, Matbu, 1; Şerh-i Fıkhü'l Ekber, Yazma, 1; ...

9- Kütahya Mevlevihânesi'nin diğer Mevlevihânelerin kurulup gelişmesine katkısı:

Kütahya Mevlevihânesi'nin, Mevlevihâneler içinde önemli bir yeri olduğu yukarıda çeşitli nedenlerle dile getirilmiştir. Bu etki çeşitli yollarla olmuştur. Gerek başka Mevlevihânelerin kurulması ve geliştirilmesi, gerekse de burada dedelik yapan şahısların yetiştirilmesine büyük katkıda bulunulmuştur. Özellikle Şeyh Galib gibi şahısların yetiştiği Yenikapı Mevlevihânesi'nin XVIII. yüzyıldan itibaren şeyhlik görevini Kütahya'dan giden bir âile yürütmüştür. Bu aile Ebu Bekir ailesi olarak tanınmıştır.

Ebu Bekir Efendi H. 1117/1705'de Kütahya'da doğmuştur. Babası Köprüören köyünde metfun Pir Baba Sultan Horasânî'nin sülâlesinden gelme, Halveti tarikatı ricâlinden Seyyit Nurettin'in torunu Seyit Ahmet Efendi'nin oğludur. Ebu Bekir Efendi, Mustafa Sakıp Dede'den talim ve terbiye alarak yetişmiş, 1746'da Konya Şeyhi El-Hac Ebû Bekir bin Arif Çelebi'nin de onayıyla Yenikapı Mevlevihânesi'ne atanmıştır. Ebu Bekir Dede'den sonra şu kişiler sırasıyla şeyh olmuşlardır: Ali Nutki Dede (ö. 1804), Abdalbâki Nâsır Dede (ö. 1820), Mehmet Hüsni Dede (ö. 1829), Abdurrahim Künhi Dede (ö. 1831), Osman Salahattin Dede (ö. 1886), Mehmet Celalettin Dede (ö.1908), Abdalbaki Dede (ö. 1935)

Bu şahıslar ve şahısların yetiştirmiş olduğu kişiler, edebiyat ve güzel sanatların her alanında önemli başarılar elde etmişlerdir.

10-Kütahya Çelebileri:

Kütahya'nın Mevlânâ hayatta iken O'nu tanımaya başladığı, yukarıda çeşitli vesilelerle beyan edilmişti. Bu etkileşim Mevlânâ'nın torunu Mutahhere Hatun'un Germiyan Beyi Süleyman Şah ile evlenmesiyle devam etmiştir. Böylece Kütahya, Mevleviliğin önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Mevlânâ'nın torunu Mutahhere Hatun tarafından devam eden ve sayıları yüzlerle ifade edilebilen soyu günümüze kadar devam etmiştir. Mevlânâ soyuna ait olan şahısların elinde, tarihi eski belgelerde, şecere tespit edilmiştir. Bu belgelere göre Mevlânâ soyunun Ebu Bekir Sıddik (r.a.) ile de irtibatı görülmektedir.

Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun Yıldırım Bayezid ile evlenmiştir. Tarih ve isimlerde bazı noksanlıklar varsa da Devlet Hatun'un oğulları Çelebi olarak anılmıştır. Çelebi olarak anılmalarını tesadüfi olmadığını düşünmekteyiz. Devlet Hatun'da Mevlana soyu ile bir türlü irtibatlıdır. Devlet Hatun ile Mevlana soyu Osmanlı soyuna geçmiştir. Böylece Osmanlı devletini yöneten padişahlar çelebi olup Mevlana soyu ile irtibatlıdır denilebilir.

Şecere; Mustafa Sakıp Dede'nin Hanımı ve Ahmet Halis Dede'nin annesi **Havva Hanım'a** kadar şu şekilde gelmiştir: Mevlânâ, Mehmed Bahâeddin Veled, Mütahhere Hâtun, Şah Çelebi, Abâ Pûş Veli, Sultan Divânî, Şâh Çelebi, Destinâ Hanım, Mehmet Çelebi, Arif Çelebi, Veled Çelebi, Küçük Arif Çelebi, Kâmile Hanım, Hüseyin Çelebi, (Kız kardeşi Hacı Fatma Hanım), Havva Sultan, Şeyh Ahmet Hâlis, Abdurrahim Atâ Çelebi, ...

SONUÇ:

1- Kütahya Mevlevîhânesi erken dönemde kurularak varlığını ve işlevini kesintisiz olarak devam ettirmiştir.

2-Mevleviliğin kurulup intişarında etkisi açık olan Ergun Çelebi, vefatını müteakip Hazer-i Dinar Mescidine defnedilmiştir. Bu durumu takiben Mevlevilik bu bina etrafında kurulup intişar etmiştir. Bina, tarih içinde çeşitli onarımlar geçirmiştir. Bugün dahi asli hüviyetine uygun bir şekilde en azından cami olarak kullanılmakta, özellikle cuma namazlarında feyz ve ihsan kaynağıdır. Manevi tesirleri hala devam etmektedir.

3-Gerek bina gerekse de tekkenin insani hizmetlerinin devam etmesi için çeşitli vakıflar kurulmuştur. Bu vakıfların gelirleri zaman içinde gelişerek hizmetleri artmıştır. Hizmetlerin yerine ulaştırılmasından olacak ki; Germiyân Beyi Yakup Çelebi'nin vakıflarından 5000 kuruş gelir aktarılmıştır.

4- Burada görev yapmış olan dedeler çoğu neseben Mevlânâ soyundan geldiği için bu esaleti her zaman muhafaza etmişler, Dedeleri Mevlânâ'nın mânevi mirasına sahip çıkmışlardır. Bu âileye mensup kişilerde bu esaleti bugün dahi müşahede etmek mümkündür. Özellikle Kâmile ve Fatma Hanım ile Mevlevilikte bilinen ilk kadın mesnevîhânlara bu dergâh çevresinde rastlanılmıştır.

5-Mevlânâ'nın torunu Mütahhere Hâtun'dan devam eden soyu hâla devam etmektedir.

6- Tavşanlı ve Yenikapı Mevlevihanesi gibi mevlevîhânelerin kurulup hizmetlerinin devam etmesinde katkısı büyüktür.

7-Kütüphanesi'ndeki bir çoğu yazma ve sahasında klasik 270 civarında kitapla Kütahya Kütüphaneleri içinde önemli bir yere sâhiptir.

8-Özellikle tekke ve zâviyelerin kapanmasına yakın 30 yıllık bir dönemde savaş döneminin getirmiş olduğu ağır şartların etkisiyle olacak ki, bazı karışıklıklar yaşanmıştır. Bu karışıklıkları geçmek için Kütahya halkı hemen her kesimiyle âdeta seferber olmuş, tarih boyu feyiz kaynağı olarak görülen bu müessesenin tefessüh etmemesi için elden gelen her türlü gayret gösterilmiştir.

Bu tebliği Mevlânâ'nın şu ifâdeleri ile bitirmek istiyoruz.

Savaşçı aslanın mahiyetinde giden kişinin kebabi gece olsun gündüz olsun eksik olmaz.

Sırların aslanı olan kalpten geçenleri bilir.

Aslanın önünde yiğitlik satanın aklı yoktur.

Resim ressamı nasıl ayplayabilir.

*Her peygamberin her velinin bir mesleği vardır. Fakat değil mi ki hepsi
Hakka ulaştırıyor, birdir.
Dinleyenler onların sözlerinden uykuya daldılar mı değirmenin taşlarını su
götürdü demektir.*

BİBLİYOGRAFYA:

- Ahmet Halis Dede, Tufeyli Sefinesi, (Yazma)
Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan Kütahya. İstanbul. 1981
Ahmet Arı, Mustafa Sakıp Dede'nin Hayatı Eserleri ve Edebî Kişiliği, Şairler
Sempozyumu (tebliğ)
Feridun Nâfiz Uzluk'un Murad Sabri Ergun'a göndermiş olduğu beş aded
mektup
Gölpınarlı, *Abdulkaki*, Mevlanadan Sonra Mevlevilik. İstanbul. 1983
Güner, *Hamza*. Kütahya Câmileri. İstanbul 1964
İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kütahya Şehri
Kalyon, Mustafa, Kütahya'da Selçuklu ve Osmanlı Dönemi Eserleri, Bel.
Yay. 2000
Kara, Mustafa, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler. II. Cilt. Uludağ Yayınları
Bursa 1993
Kütahya Erguniyye Mevlevîhanesi ile ilgili Konya Mevlana Müzesinde
bulunan belgeler (sayıları yaklaşık olarak 70'dir.)
Murat Sabri Ergun'un özel arşivindeki belgeler
Mustafa Sakıp Dede, Sefine-i Nefise-i Mevleviyân Mısır. 1331
Mustafa Yeşil'in kayıtlara geçmemiş Yenikapı Mevlevîhanesi ile ilgili bir
makalesi
Sır, Ayşe Nur Batmayan Güneş Devam Eden Gölgeler. İstanbul. 2000
Son Postnişin Hamdi Özbudak'ın özel arşivindeki belgeler.
Yakupoğlu, Ahmet, Rengarenk Kütahya
Yöndemli, Fuad; Mevlevilikte Semâ Eğitimi, Atatürk Kültür Merkezi
Başkanlığı Yayınları 1997*